

**Perspectiva de gènere al
Grau de Ciència Política de la UdG,
2017-2018: diagnosi i recomanacions**

Autoria: Maria de la Fuente (dir), Júlia Bolao, Olivia Benítez i Sílvia Carrillo.

Febrer de 2019

Contingut

1.	Introducció.....	4
1.1	Continguts de l'informe i metodologia emprada	4
1.1.1	Informació analitzada	6
1.1.2	Sistema d'indicadors sobre el biaix de gènere i l'androcentrisme en la transmissió de coneixement a la Universitat	8
1.2	Marc legal per a la introducció de la perspectiva de gènere a la docència.....	11
2.	La perspectiva de gènere a la ciència política.....	15
2.1	L'omissió del gènere a la ciència política.....	15
2.2	Formulacions de la perspectiva de gènere a la Ciència Política.....	16
2.3	La importància de la incorporació de la perspectiva de gènere a la docència de la ciència política.....	18
3.	Diagnòstic al Grau de Ciència Política de la UdG, edició 2017-2018.	20
3.1	Els elements determinants i de context	20
3.1.1	Perspectiva de gènere en la planificació del Grau.....	20
3.1.2	Les percepcions i disposició del professorat.....	22
3.1.3	El marc institucional i els recursos a disposició	24
3.2	Continguts de gènere a l'activitat docent.....	25
3.2.1	En les assignatures.....	25
3.2.2	En altre contingut curricular	27
3.2.3	Recerca en gènere.....	27
3.3	Referents femenins d'expertesa en Ciència Política	28
3.3.1	Posició del professorat.....	30
3.3.2	Referències bibliogràfiques.....	32
3.3.3	Visibilitat a la bibliografia.....	33
3.4	Biaix de gènere en les habilitats i competències.....	33
3.4.1	Existència d'una o més competències en gènere	35
3.4.2	Biaix de gènere en les competències	35
3.5	Dinàmiques de gènere en la interacció professorat i estudiants	36

3.5.1	Metodologies docents	37
3.5.2	Percepció i actituds vers l'alumnat	38
3.6	Resultats dels 10 indicadors bàsics per a la comparació	40
4.	Recomanacions per a la futura introducció de la perspectiva de gènere a la docència del Grau de Ciència Política.....	41
A.	Possibles mesures a dur a terme des de la coordinació del Grau, de l'Àrea o a la Facultat.	42
B.	Possibles mesures a realitzar dels del Grup d'Innovació Docent.....	43
C.	Possibles propostes a traslladar al rectorat o altres instàncies	44
5.	Sistema de seguiment	45
6.	Bibliografia i referències	46
7.	Índex de figures.....	49
Annex	50
A.	Qüestionari de l'enquesta.....	50
B.	Qüestionari entrevista coordinador de grau	54
C.	Qüestionari entrevista professorat sensible al gènere.....	55
D.	Camps anàlisi plans docents.....	56
E.	Activitats realitzades per a la comunitat universitària del Grau de Criminologia en paral·lel al present informe.....	57

1. Introducció

El present document és una diagnosi sobre la introducció de la perspectiva de gènere al Grau de Ciència Política i de l'Administració de la Universitat de Girona en la seva edició 2017-2018. Aquest és –segons dades de la Xarxa Vives a 2017- el primer informe¹ que es realitza sobre aquesta qüestió a la UdG. Es realitza en un moment en que ja hi ha cert coneixement acumulat sobre la perspectiva de gènere a la docència universitària, així com una cobertura jurídica en relació a la necessitat d'eliminar els biaixos de gènere en la pràctica docent. També s'han elaborat diverses eines i recerques –i fins i tot un manual- sobre la perspectiva de gènere en la ciència política, i aquesta qüestió és present en congressos i trobades acadèmiques. Tanmateix aquests esforços no han permeat suficientment en l'activitat docent (Alonso i Lois, 2014:7). Les resistències es continuen produint a escales diverses, de la manca d'incentius en el marc acadèmic o suport per part de les institucions universitàries, a la resistència a la modificació d'hàbits del professorat o la manca de coneixements necessaris per posar en pràctica quan aquesta sensibilitat ja existeix. En aquest document es realitza per primer cop una anàlisi d'aquest tipus amb la intenció de dirimir quins d'aquests factors van tenir un major pes al Grau de CPA al curs 2017 - 2018 i quines podrien ser les millores prioritàries a introduir. Cal assenyalar que es tracta d'un grau on hi ha paritat pel que fa a la composició dels seus estudiants, ja que el 59% són homes i el 41% són dones.

En bona part aquest informe es basa en els eixos d'anàlisi ja proposats en altres informes universitaris i per part de la pròpia Xarxa Vives de coordinació interuniversitària. En altres aspectes, es du a terme una tasca més prospectiva i específica, que podria seguir desenvolupant-se en futures etapes.

1.1 Continguts de l'informe i metodologia emprada

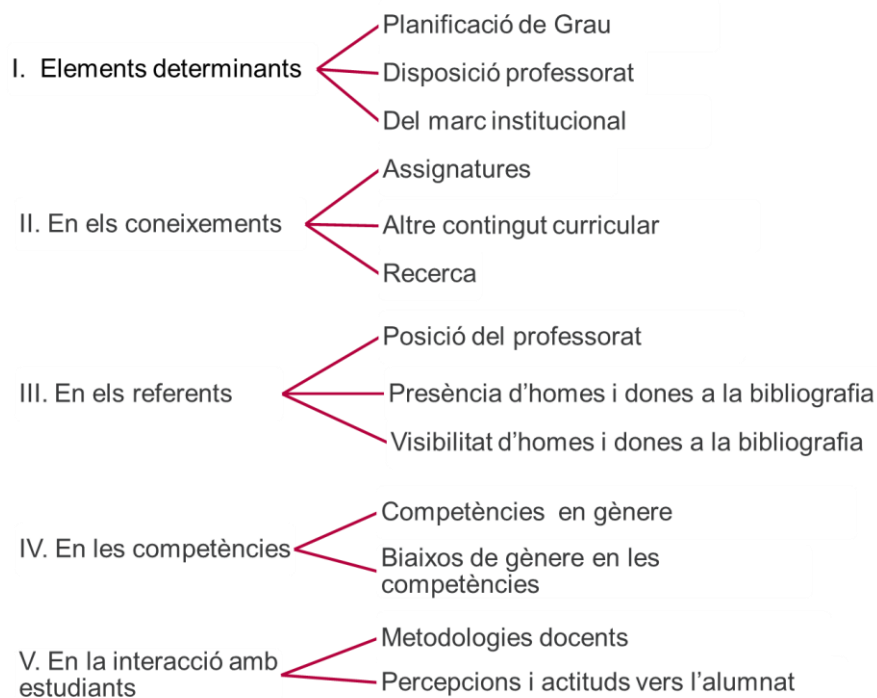
La introducció de la perspectiva de gènere en la docència universitària s'ha definit per la Xarxa Vives de la següent manera: "*que la naturalesa i les implicacions del gènere i la seva intersecció amb altres eixos de desigualtat s'incorporin en el currículum de totes les assignatures, defugint un tractament separat com un problema específic dins de les assignatures*" (Verge i Cabruja, 2017: 7). De manera una mica més detallada, els diagnòstics de la UPF especifiquen que "*aquest esforç afecta tot el disseny d'una assignatura, incloent els continguts de les unitats docents, el tipus d'exemples utilitzats, el llenguatge, les fonts emprades, la definició de les competències i el seu mètode d'avaluació, així com la forma de fer participar l'alumnat*" (Verge et al, 2014:6). En definitiva, es tracta de dur a terme una docència que consideri el sexe i el gènere com a variables analítiques i explicatives clau (AQU, 2018)).

¹ Es realitza de manera simultània amb l'anàlisi del grau de Criminologia en l'edició 2017-2018.

Entre els informes ja existents sobre la perspectiva de gènere a la docència universitària en el nostre context (Ginard i Sierra, 2014; Medina-Bravo i Jiménez, 2014; Oliveras i Muñoz, 2016; Aguilar i Bernard coords, 2010; Ponferrada, 2017; Rivas i Bel, 2015; Soley-Beltran, 2014; UJI, 2014) destaca la meta anàlisi realitzada per encàrrec de la Xarxa Vives per Tània Verge i Teresa Cabruja (2017), així com les recents guies sectorials impulsades per aquesta mateixa institució, una de les quals està destinada a l'àmbit de sociologia, economia i ciència política, realitzada per Rosa Maria Ortiz Monera i Anna Maria Monero Beltrán (2018). També mereix un esment especial la diagnosi de la UAB dirigida per Maria Jesús Izquierdo l'any 2006, que va ser realitzada de forma molt primerenca i va introduir elements substantius propis de la teoria feminista, donant-li un caràcter molt innovador que, tanmateix, no ha estat continuat per diagnosi posteriors, possiblement per la seva complexitat.

En el present informe d'anàlisi del Grau de CPA en la seva edició 2017-2018, s'analitzen quatre àmbits: la perspectiva de gènere en els continguts docents, la presència de dones en els referents de coneixement, el biaix de gènere en les competències i habilitats perseguides i, finalment, la interacció entre professorat i estudiants. A més, s'inclou un apartat inicial sobre elements que condicionen la incorporació de la perspectiva de gènere en l'activitat docent.

Figura 1. Estructura lògica de l'anàlisi de la perspectiva de gènere a la docència

Font: Elaboració pròpia

Sobre part d'aquests continguts, concretament aquells que són més directament observables a partir de la informació documental o registral i que han estat analitzats en altres diagnòstics, es proposa un seguit d'indicadors, que facilitaran el seguiment i la comparació amb altres graus.

Aquest sistema d'indicadors inclou els àmbits d'anàlisi II i III: el biaix de gènere en els coneixements i la visibilitat d'homes i dones com a referents de coneixement, i un darrer indicador sobre l'existència de competències en gènere. En ambdós casos la informació s'ha extret d'un recompte d'informació documental o registral. En els apartats on es presenten aquests indicadors, es complementa el diagnòstic amb informació sobre el context i les percepcions dels docents implicats obtinguda a través d'una enquesta al professorat i dues entrevistes a docents que treballen en aquesta qüestió (Jordi Bonet i Maribel Narváez) així com al coordinador del Grau (Salvador Martí) i la delegada d'Igualtat de la UdG (Anna M. Pla).

L'informe, però, va més enllà de la informació d'aquestes seccions i pretén apropar-se també a elements on el gènere es fa present de manera més subtil, però també determinant. Tanmateix aquesta anàlisi no ha estat simplificada a través d'indicadors, per la complexitat que els és implícita, o bé perquè s'han abordat de forma més exploratòria i/o perquè l'obtenció d'informació en el present informe s'ha realitzat amb metodologies qualitatives. Es tracta dels següents: en primer lloc, els elements determinants (el marc institucional, el disseny del Grau i la predisposició del professorat); en segon lloc l'existència d'un biaix en les competències esperades de l'alumnat, i en tercer lloc, les dinàmiques de gènere en la interacció professorat-alumnat, ja sigui de manera més formalitzada a través de les metodologies docents, o de manera més informal i condicionada per les percepcions que el professorat té dels i les estudiants. La informació sobre aquests altres àmbits d'anàlisi s'ha extret principalment de les entrevistes esmentades i de l'enquesta, i també de forma puntual, d'informació documental.

L'anàlisi de la situació del Grau ve precedit per dos capítols que permeten comprendre millor de què parlem quan fem referència a la introducció de la perspectiva de gènere en la docència de Ciència Política. El primer és una revisió del marc jurídic actual en referència a aquesta qüestió i, de forma més àmplia, a la igualtat de gènere a les universitats. La segona és una petita introducció sobre els continguts i perspectives a què ens referim quan parlem de perspectiva de gènere en la ciència política. El marc legal s'ha realitzat a partir de la revisió de les normes i d'altres plans i diagnòstics i el text sobre la perspectiva de gènere a la Ciència Política s'ha elaborat a partir de la literatura existent en aquest camp.

1.1.1 Informació analitzada

A continuació es presenta de manera esquemàtica, les fonts d'informació utilitzades que hem esmentat en l'apartat anterior:

- Revisió informació registral
 - Plans docents de les assignatures
 - Altra informació registral (TFG, empreses de pràctiques, informació laboral professorat) proporcionada per la Secretaria acadèmica, l'àrea d'estudis de Dret i Econòmiques UdG i Recursos Humans de la UdG.
- Entrevistes

- Per contextualitzar:
 - Delegada d'Igualtat de la UdG, Anna Maria Pla
 - Coordinador de Ciència Política i de l'Administració, Salvador Martí
- Aprofundiment informació sobre gènere a la docència
 - Jordi Bonet (4/10/2018)
 - Maribel Narváez (23/10/2018)
- Revisió bibliogràfica i documental
 - Teòrica sobre gènere i ciència política
 - Plans i guies sobre introducció de perspectiva de gènere a la docència
 - Pla d'Igualtat de la UdG
 - Memòria de grau de Ciència Política
- Enquesta de percepcions a professorat

Enquesta enviada a tot el professorat i que ha estat resposta per 32 persones (gairebé el 50% del professorat compost per 63 persones) de les quals un 63% són homes i un 38% són dones. La composició de la mostra resultant pel que fa al gènere és gairebé igual que la composició de la plantilla, tot i que una mica més feminitzada. També és interessant considerar l'equilibri mostral numèric existent entre professorat que treballa com associat a temps parcial (53%) i que, per tant, podria estar menys immers o tenir menys coneixement de les dinàmiques internes pròpies de l'ens, amb el professorat que treballa a temps complet² (47%) i que, malgrat ser majoritària a la plantilla (ja que representa el 58% de la mateixa), ha respost en menor mesura el qüestionari.

Taula 1. Composició del professorat del Grau i de la mostra de l'enquesta

	Homes	Dones	Temps complet	Temps parcial	Total
Professorat	42	21	37	26	63
Mostra	20	12	15	17	32

Font: Elaboració pròpia

La gran majoria de professorat enquestat prové del Departament de Dret Públic (66%), on existeix l'Àrea de Ciència Política i de l'administració. La resta provenen de Dret Privat (19%), Empresa (9%) o d'altres departaments (6%).

- Altres fonts d'informació
 - Jornada de recerca sobre carrera acadèmica amb perspectiva de gènere, UAB (19/6/2018)

² Aquí hi ha professorat catedràtic, titular, agregat, lector, investigador i visitant.

1.1.2 Sistema d'indicadors sobre el biaix de gènere i l'androcentrisme en la transmissió de coneixement a la Universitat

L'anàlisi comparada d'altres iniciatives similars de l'entorn de la Xarxa Vives (Izquierdo i altres, 2006; Verge i altres, 2014) així com el meta estudi dut a terme per aquesta institució (Verge i Cabruja, 2017), permeten determinar un seguit d'indicadors bàsics comuns en el nostre entorn per al seguiment de la introducció de la perspectiva de gènere en els estudis de grau. Tal i com ja s'ha esmentat, els àmbits d'anàlisi on hem trobat indicadors comunament formulats i calculats són dos: la perspectiva de gènere en els continguts docents i les dones com a referents de coneixement. En alguns casos, els indicadors generalment utilitzats s'han completat en funció del marc lògic específic del present informe. A més, s'ha afegit un indicador d'un tercer àmbit, que fins ara no havia estat estudiat com a tal: les competències que el professorat registra per a ser adquirides en cada pla d'estudis. En el present, la definició d'una o diverses competències relacionades amb el gènere està començant a ser un dels àmbits prioritaris d'actuació.

Així doncs, s'han ordenat i jerarquitzat, com es mostra a la figura 2, un conjunt de 17 indicadors, 10 dels quals són indicadors principals. Tots ells sintetitzen els aspectes més directament observables i quantificables de la ceguesa o la introducció de la perspectiva de gènere en l'activitat docent universitària.

Figura 2. Indicadors sobre la perspectiva de gènere en els graus universitaris

Àmbit		Indicadors principals	Indicadors complementaris
El biaix de gènere en la transmissió de coneixement	Assignatures en gènere	1 Existència d'una assignatura en gènere al grau	1.1 Existència d'una assignatura en gènere segons tipus
		2 Existència d'assignatures sensibles al gènere	2.1 Existència d'assignatures sensibles al gènere segons tipus
	2.2 Existència d'assignatures indirecta o potencialment sensibles al gènere		
	Altre contingut curricular en gènere	3 Institucions que treballen en gènere a les pràctiques oferides	
		4 Treballs de final de grau en gènere o sensibles al gènere	
Recerca en gènere	5 Grups de recerca específics o que inclouen temàtiques de gènere	5.1 Professorat que du a terme recerca en gènere	
Dones i homes com a referents de coneixement	Posició del professorat	6 Professorat per sexe	
		7 Figura professional (tipus de contracte) per sexe	7.1 Professorat segons tipus d'assignatura (obligatòries i optatives)
	Presència de dones i homes a la bibliografia dels programes de les assignatures	8 Referències bibliogràfiques a homes i dones a la bibliografia recomanada	8.1 Referències bibliogràfiques a homes i dones a la bibliografia d'autoria única o d'autoria múltiple
8.2 Referències bibliogràfiques en funció del sexe del professorat			

			8.3 Programes sense referències d'homes o dones
	Visibilitat de dones i homes a la bibliografia	9 Tipus de referència (nom de pila, mixte, inicial)	
Competències i habilitats	Competències en gènere	10 Existència de competències en gènere	

Font: Elaboració pròpia

Com es pot comprovar, la dimensionalització dels indicadors utilitzats es correspon amb l'estructura lògica de l'anàlisi presentada a la figura 1. La següent taula especifica cadascun dels indicadors incloent la informació sobre la referència al seu origen (quan hi ha altres universitats de la Xarxa Vives que l'han fet servir), i també a la font de verificació de les dades, és a dir, d'on s'ha extret la informació sobre cada indicador per poder seguir calculant-los en el futur i així poder comprovar-ne l'evolució al Grau de Ciència Política.

Figura 3 Indicadors, referències i fonts de verificació

Id	Nom indicador	Referències principals³	Font de verificació
1	Existència d'una assignatura en gènere al grau	Verge i Cabruja, 2017	Plans docents, intranet UdG
1.1	Existència d'una assignatura en gènere segons tipus	Verge i Cabruja, 2017	Plans docents, intranet UdG
2	Existència d'assignatures sensibles al gènere	Verge i Cabruja, 2017 i Izquierdo, 2006	Plans docents, intranet UdG
2.1	Existència d'assignatures sensibles al gènere segons tipus	Verge i Cabruja, 2017	Plans docents, intranet UdG
2.2	Existència d'assignatures indirecta o potencialment sensibles al gènere	Izquierdo i altres, 2006	Plans docents, intranet UdG
3	Institucions que treballen en gènere a les pràctiques oferides		Secretaria acadèmica, àrea d'estudis de Dret i Econòmiques UdG
4	Treballs de final de grau en gènere o sensibles al gènere		Secretaria acadèmica, àrea d'estudis de Dret i Econòmiques UdG
5	Grups de recerca específics o que inclouen temàtiques de gènere	Verge i Cabruja, 2017	Unitat d'Igualtat UdG
5.1	Professorat que du a terme recerca en gènere	Verge i Cabruja, 2017 i Izquierdo, 2006	Unitat d'Igualtat UdG
6	Professorat per sexe	Izquierdo i altres, 2006	Servei de RRHH, secció PDI UdG
7	Figura professional (tipus de contracte) per sexe	Izquierdo i altres, 2006	Servei de RRHH, secció PDI UdG
7.1	Professorat segons tipus d'assignatura (obligatòries i optatives)		Servei de RRHH, secció PDI UdG
8	Referències bibliogràfiques a homes i dones a la bibliografia recomanada	Verge i Cabruja, 2017 i Izquierdo, 2006	Plans docents, intranet UdG
8.1	Referències bibliogràfiques a homes i dones a la bibliografia d'autoria única o d'autoria múltiple		Plans docents, intranet UdG
8.2	Referències bibliogràfiques en funció del sexe del professorat	Izquierdo i altres, 2006	Plans docents, intranet UdG

³ En aquest camp incloem únicament dues fonts: Verge i Cabruja, 2017, perquè recull els principals indicadors utilitzats en la major part d'universitats de la Xarxa Vives en la darrera dècada, i Izquierdo i altres, 2006, que ha proposat alguns elements alternatius d'anàlisi molt destacables.

8.3	Programes sense referències d'homes o dones	Izquierdo i altres, 2006	Plans docents, intranet UdG
9	Tipus de referència (nom de pila, mixte, inicial)	Verge i Cabruja, 2017 i Izquierdo,2006	Plans docents, intranet UdG
10	Existència de competències en gènere		Plans docents, intranet UdG

Font: Elaboració pròpia

El document integra el càlcul d'indicadors en les seves seccions corresponents, tot contextualitzant-los i complementant-los a partir d'altra informació. Al punt 3.6, tanmateix, es proposa una taula resum del resultat dels indicadors per a l'edició 2017-2018 del Grau de Ciència Política.

1.2 Marc legal per a la introducció de la perspectiva de gènere a la docència

La perspectiva de gènere està a la base de l'estratègia d'acció pública de la transversalitat de gènere o *gender mainstreaming*. Aquesta no es limita a accions concretes sinó que implica estructures, processos, metodologies i valors per tal d'eliminar totes i cadascuna de les barreres que sostenen i perpetuen la desigualtat de gènere a les diverses institucions, entre elles la mateixa universitat. Assegurar que les universitats incorporen la perspectiva de gènere en la docència no queda a la lliure decisió de cada centre universitari o de cada docent, doncs existeixen diverses normatives d'abast europeu, estatal i regional, tal com es mostra a continuació, que vetllen per assegurar-ho i regulen els mecanismes per fer-ho.

A nivell europeu, la necessitat d'incorporar la perspectiva de gènere en la docència sorgeix a partir dels anys 80 i pren força a partir dels anys 90. En aquest sentit, en el marc del V Programa Marc per la Recerca i el Desenvolupament Tecnològic (1998-2002) la Comissió Europea aposta de manera ferma per promocionar la participació de les dones en l'àmbit de la ciència. D'aquest se'n deriva l'*Action Plan of the Women and Science Unit* (1999), que es centra en promoure la igualtat entre homes i dones en tres nivells: el primer - *science BY women* -, proposa fomentar la creació de coneixement científic per part de les dones promovent la presència paritària d'ambdós sexes, el lideratge femení, i la revisió de les definicions de trajectòries professionals per a fer-les possibles per a homes i dones. El segon - *science FOR women* - aposta per la revisió dels continguts des de la perspectiva de gènere del coneixement i la producció d'aquest per tal que no sigui androcèntric i inclogui les realitats tant d'homes com de dones. Finalment, el tercer nivell - *science ON women* -, proposa la creació de coneixement científic i recerca específica entorn les dones, el gènere i les seves relacions per tal d'aportar continguts que el coneixement no ha cobert fins al moment. Aquest pla inclou dues eines: un *Policy Forum* i el *Gender Watch System*.

Posteriorment, amb la creació de l'Espai Europeu d'Ensenyament Superior, a la Declaració de Bolonya es fa una aposta per incloure els estudis de gènere en la docència i la recerca universitàries per tal de reduir les desigualtats de gènere mitjançant la reorganització dels graus. Aquest fet queda especificat al Comunicat de Berlín de 2003 per part del Consell de Ministres d'Educació on s'inclou l'objectiu d'eliminar les desigualtats de gènere a l'educació superior.

Al VIIè Programa Marc (2007-2013), dins la continuïtat, s'avança en la conceptualització del canvi necessari en la investigació científica: acabar amb la discriminació haurà de passar per la creació de polítiques dirigides al canvi institucional per tal que siguin inclusives tenint en compte la perspectiva de gènere (*fixing the institutions*) més que no pas apostar per la incorporació de les dones a unes institucions que no tenen en compte les seves necessitats i expectatives (*fixing the women*). El darrer pas en aquest sentit queda plasmat al programa Horitzó 2020, que mostra el compromís de la Comissió Europea amb l'aposta explícita de transversalitzar la perspectiva de gènere, establint la necessitat de garantir la promoció de la igualtat entre homes i dones i també de la dimensió de gènere en la recerca

i la innovació. Això, a través de tres objectius: la presència equilibrada de dones i homes a tots els nivells dels equips d'investigació, la presència equilibrada de dones i homes als espais de presa de decisions i la incorporació de la perspectiva de gènere a la investigació i a la innovació dels continguts.

A banda d'aquests programes, en el marc del sistema de vigilància de la UE (genderwatch), es duu a terme la publicació cada tres anys de l'informe *She Figures. Statistics and Indicators on Gender Equality in Science* que monitoritza a través d'indicadors l'evolució en aquesta matèria.

A més del marc supraestatal, a l'Estat espanyol hi ha un seguit de lleis que regulen la incorporació de la perspectiva de gènere i els drets de les dones en relació a la docència i als continguts dels graus universitaris. En primer lloc, la Llei Orgànica 1/2004, de 28 de desembre, de Mesures de Protecció Integral contra la Violència de Gènere, al seu Article 4, estableix que "Les universitats han d'incloure i fomentar en tots els àmbits acadèmics la formació, la docència i la recerca en igualtat de gènere i no-discriminació de forma transversal", en tant que el sistema educatiu representa una eina fonamental per incidir en l'eliminació de les violències masclistes. La Llei Orgànica 3/2007, de 22 de març, per a la igualtat efectiva de dones i homes, dedica íntegrament l'article 25 a abordar el com incorporar la igualtat entre homes i dones en l'educació superior. Aquest article estableix que en l'àmbit de l'educació superior, les administracions públiques, en l'exercici de les seves respectives competències, han de fomentar l'ensenyament i la recerca sobre el significat i l'abast de la igualtat entre dones i homes; i que amb aquesta finalitat, les administracions públiques han de promoure (a) la inclusió d'ensenyaments en matèria d'igualtat entre dones i homes en els plans d'estudi en què sigui procedent, (b) la creació de postgraus específics i (c) la realització d'estudis i recerques especialitzades en la matèria.

Finalment, la legislació espanyola sobre universitats estableix, a partir de la Llei Orgànica 4/2007, que modifica la LOU, que les universitats han de vetllar per assolir la igualtat entre homes i dones, per assegurar la paritat en els òrgans de representació i per una participació major de les dones en els grups de recerca a través de la creació de programes específics per a la incorporació de la perspectiva de gènere. En aquest sentit estableix que la Conferència General de Política Universitària, tindrà com a tasca "coordinar l'elaboració i el seguiment d'informes sobre l'aplicació del principi d'igualtat de dones i homes a la universitat". Per altra banda, la Disposició addicional dotzena estableix la obligatorietat de les Unitats d'Igualtat per tal d'assegurar la igualtat entre dones i homes a les universitats. La LOU també reconeix el dret dels i les estudiants a rebre un tracte no sexista.

A més, la Llei de la Ciència, la Tecnologia i la Innovació, 14/2011, estableix al seu preàmbul i al Títol II l'aposta per la incorporació de la perspectiva de gènere de manera transversal a la investigació científica i tècnica i la presència equilibrada d'homes i dones a tots els àmbits del sistema de ciència, tecnologia i innovació. Alhora, la disposició addicional tretzena d'aquesta mateixa llei estableix la promoció dels estudis de gènere per incrementar la presència de les dones als equips d'investigació.

La legislació catalana en matèria d'igualtat en la docència i per a la incorporació de la perspectiva de gènere a la Universitat s'inicia l'any 2003 amb l'aprovació de la Llei 1/2003 d'Universitats de Catalunya

on s'estableix ha d'impulsar la igualtat d'oportunitats a través de la docència. Aquesta mateixa llei, estableix també que "les universitats han de promoure accions per a assolir la igualtat d'oportunitats entre homes i dones en tots els àmbits universitaris".

L'any 2013, la Comissió Dona i Ciència del Consell Interuniversitari de Catalunya elabora el Decàleg per als Plans d'Igualtat d'Oportunitats entre dones i homes a les universitats, que inclou dues recomanacions -amb accions concretes associades- sobre la necessitat d'incorporar la perspectiva de gènere en la docència i també a la recerca.

Per la seva banda, la Llei 17/2015, d'igualtat efectiva de dones i homes, exigeix que les universitats incorporin la perspectiva de gènere de manera transversal i els estudis sobre les contribucions de les dones a tots els àmbits del coneixement i de l'activitat acadèmica i investigadora. Alhora, fa especial èmfasi en l'obligació d'incloure aquests continguts en els currículums dels graus i postgraus. En aquest sentit, la llei indica que "la presentació de les sol·licituds d'acreditació dels graus i postgraus ha d'anar acompanyada d'un informe que detalli, si escau, com s'ha incorporat la perspectiva de gènere en el pla d'estudis o, si no s'ha fet, del pla de millora previst per a fer-ho possible". A més, proposa potenciar el creixement del nombre de dones investigadores, fer visibles les seves aportacions en els àmbits científics i tècnics i assegurar la participació d'aquestes als grups de recerca. També estableix que cal crear mòduls i cursos específics en matèria de perspectiva de gènere a totes les disciplines universitàries. A més, inclou que s'ha de valorar com a mèrits que els grups de recerca estiguin formats per més d'un 40% de dones, siguin liderats per dones o que treballin entorn la incorporació de la perspectiva de gènere o les aportacions de les dones. Finalment, estableix la obligació de les universitats a que creïn "mòduls o cursos específics en matèria de perspectiva de gènere i de les dones en la proposta curricular obligatòria de les facultats i dels estudis reconeguts per les universitats catalanes".

Finalment, el marc d'actuació en el terreny de la docència és el propi pla d'igualtat de la UdG. Les primeres passes d'aquesta universitat per potenciar la igualtat entre homes i dones es realitzen a partir de la demanda de la Comissió de Dona i Ciència, del 21 d'abril de 2006, per la qual la Junta Plenària del Consell Interuniversitari de Catalunya insta a les universitats catalanes a elaborar un pla d'igualtat. El consell de Govern de la UdG aprova la creació de la Comissió per al Pla d'Igualtat d'Oportunitats entre Homes i Dones de la Universitat de Girona. El 31 de gener de 2008, s'aprova l'Avenç del Pla d'Igualtat d'oportunitats entre Homes i Dones de la UdG per part del Consell de Govern. Aquest document detalla els objectius, l'estructura i el procés de desplegament que ha de tenir el pla, i s'inicien un seguit d'accions de difusió i participació entre la comunitat universitària.

El document del Pla d'Igualtat es duu a terme al llarg de l'any 2008, i el mes de setembre d'aquest mateix any es crea la Comissió de Seguiment del Pla d'Igualtat, que és la comissió encarregada d'elevat el Pla d'igualtat al Consell de Govern. Realitzats aquests tràmits, el 29 de gener de 2009 el Consell de Govern de la UdG aprova el Pla d'Igualtat d'Oportunitats entre Dones i Homes.

El Pla d'Igualtat no té període de vigència, però les seves accions previstes estaven calendaritzades fins a 2012 i fins al moment no han estat avaluades. En qualsevol cas, el Pla preveia un seguit d'accions relatives a la docència: potenciar la difusió de les activitats de recerca i docents que integren una perspectiva de gènere; promoure actes de reconeixement (premis, beques) de recerques i activitats docents que integren una perspectiva de gènere; promoure la transversalitat de la perspectiva de gènere als diversos estudis oferts a la UdG, en relació a la transmissió de coneixement i/o en tant que competència a integrar en la formació de professionals, i generar i posar a l'abast del l'alumnat una base de dades sobre tota la formació relacionada amb la perspectiva de gènere que ofereix la UdG.

A banda del Pla d'Igualtat, la UdG compta amb la Unitat d'Igualtat de Gènere, creada el més de juny de l'any 2009 a través d'un acord del Consell de Govern. La unitat d'igualtat, i la seva responsable, la Delegada d'Igualtat, depèn de l'Àrea de Responsabilitat Social.

2. La perspectiva de gènere a la ciència política

La perspectiva de gènere, genèricament, és la consideració de les necessitats i expectatives de dones i homes com a igualment valuoses en qualsevol àmbit i implica l'anàlisi de les raons per les quals aquesta equitat és sistemàticament absent. Aquesta absència de reconeixement forma part de totes les disciplines de coneixement, i la ciència política no n'és una excepció. En aquest sentit, no la podem entendre sense examinar la seva pròpia política de gènere, és a dir, aquells processos a través dels quals la disciplina en si mateixa ha estat marcada per les creences i normes socials sobre la intersecció entre el sexe biològic, el gènere socialment construït i la vida política.

La introducció de la perspectiva de gènere en les ciències socials i jurídiques, i en concret a la Ciència Política, s'inicia al llarg dels anys vuitanta del segle passat, tot i que part dels plantejaments, teories i pràctiques pròpies del Moviment Feminista ja feia anys que procuraven introduir-se a les administracions públiques, també a les universitats, editorials o centres de recerca. I ho van fer, en bona part, a través de la creació d'espais específics com els *Women's Studies*, els *Gender Studies* i, posteriorment, els *Queer Studies*. Tanmateix, el que s'anomena "la corrent principal"⁴ de la disciplina esmentada, es mantingué, a grans trets, impermeable a aquestes aportacions⁵.

Així doncs, encara avui es pot afirmar, com ho fan Marta Lois i Alba Alonso al manual *Ciència Política con perspectiva de género*, que la Ciència Política s'ha assumit a sí mateixa com a neutra respecte el gènere i no ha tingut en compte la incidència de les desigualtats entre dones i homes en el seu objecte d'estudi (Lois i Alonso, 2014: 5). Aquesta aparent neutralitat, però, amaga un biaix inevitable provocat, entre altres, per la manca de pluralitat en els subjectes que produeixen el coneixement i que limita què i com entenem allò que és polític. En paraules d'Iris Marion Young al *Nuevo manual de Ciencia Política* (Goodin i Klingemann, 2001), els límits de l'objecte de la disciplina són un afer en sí mateix polític, i l'ampliació dels mateixos té a veure amb l'acció política i el poder, en el que Young anomena un *procés de politització d'allò social*.

2.1 L'omissió del gènere a la ciència política

L'omissió de les necessitats, realitats i aportacions de les dones no només ignora una part de la població i de les seves possibles veus en a la ciència política, sinó que té implicacions relatives a l'anàlisi de la política, fent-la un coneixement, en el seu conjunt, menys objectiu, exhaustiu i integral. L'exemple més bàsic d'aquesta ommissió és la manera com s'ha entès tradicionalment la política, vinculada a la direcció

4 Parlem de corrent principal fent una traducció literal del terme "mainstream".

5 Es pot considerar que la teoria política és una excepció a aquesta tendència general. En l'àmbit de la teoria, i en particular en l'àmbit anglosaxó, hi ha hagut des de fa dècades aportacions feministes reconegudes com a centrals, com poden ser les de Carole Pateman, Nancy Fraser, Iris Marion Young o Anne Phillips.

dels assumptes dels Estats. És a dir, l'espai propi d'allò polític limitat a l'Estat, entenent aquest com el nucli representatiu d'allò públic i decidible (Pérez-Fuentes, 1990:137). Aquesta manera d'entendre-la ha situat el focus d'estudi sobre la maquinària estatal, la política electoral o les institucions formals, deixant històricament fora a les dones i el gènere com a factor clau malgrat la seva importància fundacional per la construcció dels Estats del Benestar, les nacions postcoloniales, la conducta sobre la guerra i el terrorisme, i el manteniment dels privilegis socials i econòmics, entre molts altres (Celis et al, 2015).

L'exclusió de les dones com a subjecte polític també té a veure amb la separació entre esferes pública i privada. Aquesta separació troba la seva primera formulació teòrica en el contractualisme modern, i en particular en John Locke (Pateman, 1995) i implica que la llar, les activitats i relacions que s'hi produeixen no són rellevants per a la política, i que l'esfera pública no és ja allò comú i que concerneix a tothom, sinó l'àmbit on els caps de família dirimeixen els seus interessos econòmics i el seu poder. Altres exemples els podem trobar en l'estudi de la cultura i comportaments polítics que sovint han establert les actituds de les dones com a desviacions respecte la norma, ignorant percepcions diferenciades entre homes i dones i condicionades per factors com la socialització de gènere; o en l'anàlisi dels Estats del benestar, on el treball reproductiu i domèstic realitzat de forma gratuïta dins les llars, amb una distribució desigual entre els seus membres, ha quedat fora dels sistemes explicatius, generant així models coixos per a explicar, per exemple, les tendències en el mercat de treball o l'eficàcia de les polítiques socials.

Cal tenir en compte que aquest biaix no és un fet específic de l'àmbit acadèmic. Karen Celis, Johanna Kantola, Georgina Waylen i S. Laurel Weldon, coordinadores de *The Oxford Handbook of Gender and Politics*, expliquen com aquest afecta a la ciència política (la disciplina acadèmica) però també a la política mateixa (els fets del món real i la pràctica política) (Celis et al, 2015). Concretament a l'àmbit universitari aquest es fa present en la invisibilització de les dones i les seves aportacions en els currículums educatius; la infravaloració de les àrees de recerca associades als estudis de gènere (fet que comporta sovint la precarització de les corresponents carreres acadèmiques); la prevalença de carreres científiques que no tenen en compte la maternitat ni la cura de persones dependents; etc. Així doncs, cal superar la suposada neutralitat i objectivitat de les institucions acadèmiques que amaga una norma de gènere. De la mateixa manera, en altres àmbits aquesta es fa palesa en fenòmens com la sistemàtica sobrerrepresentació d'un determinat col·lectiu d'homes a les institucions democràtiques (representatives, executives i judicials), la relegació de les necessitats de cura entre els principals pilars dels Estats de benestar, la resistència a l'abordatge integral de la violència masclista -en particular en l'àmbit privat- o la norma (en declivi) del model del cap de família en els sistemes de benestar.

2.2 Formulacions de la perspectiva de gènere a la Ciència Política

La realitat de la disciplina, lluny de ser estàtica, ha inclòs estudis de gènere; aquestes aportacions, segons Celis i altres (2015), s'articulen en quatre grans enfocaments:

- 1) La inclusió de les dones en l'anàlisi de categories i àmbits tradicionals de la Ciència Política;
- 2) L'anàlisi d'àmbits tradicionalment exclosos de la Ciència Política;
- 3) L'estudi del gènere com una estructura d'organització social;
- 4) La inclusió de la interseccionalitat i la qüestió de la identitat de gènere en els estudis de dones i gènere en l'àmbit polític.

La primera d'aquestes propostes pretén evidenciar i problematitzar l'absència de les dones a les teories, institucions i pràctiques pròpies de la Ciència Política per tal d'integrar-les en les anàlisis. Aquesta estratègia també pretén fer front als estereotips sobre el comportament polític de les dones, tot mostrant similituds i diferències entre dones amb els homes i evitant que aquests darrers siguin considerats com els actors o subjectes dels comportaments normatius, és a dir, que els seus comportaments siguin considerats "la norma" i els de les dones "el biaix". Per últim, també posa el focus en la necessitat d'avaluar si les teories cegues al gènere poden aplicar igualment a ambdós sexes. Aquesta perspectiva s'ha concretat, per exemple, en l'estudi de la presència de les dones a partits i governs, així com també en l'estudi de les quotes com a mecanisme de correcció del desequilibri en la representació i d'exclusió o les dificultats per a la presència de les dones a les institucions.

La segona de les aportacions busca ampliar l'agenda i és anomenada per Celis i altres (2015) "Les dones en els seus propis termes". Aquest tipus d'enfocaments es centren en les activitats polítiques i reformes legals, institucions, i polítiques d'interès per a les dones, pel que incorpora noves àrees d'estudi a la disciplina (Celis et al., 2015:12-30). Inclou l'estudi del feminisme en un sentit ampli, del feminisme institucional, l'estudi de les relacions de cura i de l'afecte com a relacions de poder i treball, i l'exploració de metodologies que permetin fer emergir les veus femenines, defugint la "norma" científica d'orientació positivista. Aposta per la interdisciplinarietat i per l'anàlisi d'aspectes psicològics, sociològics i lingüístics, tot reformulant el propi concepte del que es considera "allò polític".

La tercera, l'estudi del gènere com una estructura d'organització social, ha permès posar de relleu la divisió de tasques i rols entre homes i dones, generant dinàmiques econòmiques i polítiques que només s'expliquen per l'assignació de l'espai de l'economia reproductiva i no remunerada a les dones i l'espai del poder als homes. Aquestes aproximacions han permès, per exemple, revisar l'anàlisi de les polítiques de benestar o teories d'economia política.

Finalment, de manera més recent s'han desenvolupat aportacions que pretenen enriquir la perspectiva de gènere, qüestionant-ne la seva unidimensionalitat, i posant l'accent en el pes de les qüestions de la identitat del subjecte (en aquest cas identitat de gènere) a l'hora de comprendre la realitat política: inclou, de nou, l'anàlisi de la subjectivitat a partir de les ciències humanes i socials.

2.3 La importància de la incorporació de la perspectiva de gènere a la docència de la ciència política

Segons les aportacions de l'Informe de la Xarxa Vives "La perspectiva de gènere a la docència i a la recerca a les Universitats de la Xarxa Vives. Situació actual i reptes de futur" (Verge i Cabruja, 2017), és important incorporar la perspectiva de gènere a la docència per la seva potencialitat transformadora sobre el conjunt de coneixements, competències i habilitats desenvolupades durant la trajectòria acadèmica dels i les futures estudioses i professionals. En aquest sentit, que el professorat treballi per revertir la ceguesa de gènere facilita que l'alumnat pugui qüestionar i problematitzar les normes de gènere subjacents a la societat i proporciona una mirada més atenta a les necessitats, realitats, comportaments i aportacions d'un conjunt molt més ampli de la població. És per això que la perspectiva de gènere suposa una anàlisi reflexiva per identificar i eliminar possibles biaixos de gènere a nivell de transmissió de continguts de qualsevol matèria, dels avenços en la investigació, així com en l'exercici de la professió. La incorporació d'aquesta és, doncs, un procés (Verge i Cabruja, 2017). Alhora, les autores assenyalen que les assignatures i la recerca en estudis de gènere cobreixen llacunes en el coneixement sobre l'operació i l'impacte del gènere en els diferents àmbits de la vida des de les respectives disciplines, a més de facilitar que el PDI guanyi familiaritat amb les contribucions acadèmiques ja produïdes i permeti millorar la diversitat i la qualitat del contingut impartit i la recerca efectuada.

Una docència amb perspectiva de gènere contribueix també a posar de relleu i atendre el funcionament de la desigualtat per raó de sexe/gènere, tot promovent una visió crítica i un desenvolupament d'eines de detecció, sensibilització i prevenció de la mateixa, entre altres. La inclusió d'aquesta mirada, no només planteja una millora per a l'alumnat, sinó també per al propi professorat. Alhora, implica una reflexió crítica sobre els continguts i metodologies emprades en el desenvolupament docent, i facilita la seva modificació perquè aquestes esdevinguin més inclusives i adequades a tots els perfils d'alumnat. I és que la selecció de pedagogies, continguts, referències, tipus d'interaccions a l'aula, dinàmiques de treball potenciades i les pròpies pràctiques docents també es veuen imbuïdes per biaixos i normes de gènere, totes elles comunicadores d'un seguit de missatges i pràctiques implícites o explícites que reforcen la desigualtat existent, així com els estereotips i prejudicis que se'n desprenen. No és casualitat, per exemple, l'absència de certs temes als currículums o la infrarepresentació de les dones com a productores de coneixement. Per últim, incorporar la perspectiva de gènere a la docència també contribueix a reflexionar en relació al propi àmbit professional i disciplinari per plantejar accions que vagin encaminades a eliminar els biaixos i desigualtats que hi existeixen i persisteixen.

En el context català, Tània Verge, Mariona Ferrer, M^aJosé González i altres col·laboradores han dut a terme una recerca (en el marc de la Universitat Pompeu Fabra) al 2014, sobre la qüestió de la introducció de la perspectiva de gènere a la ciència política i la sociologia. A partir de l'anàlisi bibliogràfica han classificat en tres els seus impactes. En primer lloc la finalització de la ceguesa de

gènere en aquests estudis. En segon lloc el benefici per als i les estudiants i futures professionals en aquest àmbit. I finalment, entre el professorat.

Taula 2. La rellevància de la perspectiva de gènere en els estudis de Ciència Política i Sociologia

Els problemes de la ceguesa al gènere	Impactes positius del gender mainstreaming <i>Estudiants</i>	Impactes positius del gender mainstreaming <i>Professorat</i>
<i>Manca d'auto-crítica</i> "gender mainstreaming in the discipline of political science means recognizing, too, that the boundaries of the discipline itself are configured by gender. What counts as politics has a gendered history" (Lovenduski, 1998)	<i>Reconeixement</i> "Mainstreaming is a transition from male-dominated curriculum to a more gender-balanced curriculum that better reflects the improved status of women in society" (Lyle-Gonga, 2013:2009)	<i>Combatre la ceguesa al gènere</i> "Recognize that what counts as politics has a gendered history" (Matthes 2013:237)
<i>Error d'anàlisi</i> "The inclusion of gender as an analytical and theoretical concept is essential for understanding political outcomes" (Carpenter, 2007)	<i>Feminització de la professió</i> "Gender mainstreaming might well lead to a virtuous feedback loop in which the presence of gender in political science education leads to more women in the profession" (Atchison, 2013)	<i>Pluralitat i interseccionalitat</i> "Legitimate knowledge is the result of complex power relations among various social categories, such as class, race, gender/sex, etc" (Tolleson-Rinehart i Carroll 2006:512)
<i>Auto-complaença</i> "Political science is not a field with the luxury of answering only to the career demands of the Ivory Tower (Matthes, 2013: 238)	<i>Cultura política i participació</i> "Political science courses shape both male and female students' perceptions of women's appropriate roles in the political arena. As a result, political science plays a very important role in undergraduate education -one that has the potential to impact more broadly civic and political culture" (Cassese i Bos, 2013)	<i>Compromís</i> "Political science is a discipline with history and obligation of addressing the pressing injustices of our democracy. And gender mainstreaming remains one very good way to continue that tradition " (Matthes, 2013: 238)
<i>Invisibilització i estereotips</i> "The ways in which politics is defined impact upon supervision, seminars and the courses on offer. Non-events might be a form of discrimination -for example certain topics might not be considered for undergraduate, graduate or PhD theses -which reinforce the stereotypical image of the political scientist: men symbolize expertise through their masculinity" (Kantola, 2008)	<i>Capacitat de transformació social</i> "In order to change attitudes toward gender, gender must be seamlessly integrated into core courses and introduced in such ways that promote equality" (Lyle-Gonga, 2013)	<i>Qualitat de la docència</i> "A reluctance to come to terms with notions of gender may cause important mistakes in the analysis of politics" (Lovenduski, 1998)

Font: Taula extreta de l'Informe de perspectiva de gènere en la docència de la Facultat CPIS, UPF (Verge, González, Ferrer et al., 2014).

3. Diagnòstic al Grau de Ciència Política de la UdG, edició 2017-2018.

3.1 Els elements determinants i de context

La incorporació de la perspectiva de gènere a la docència universitària és un procés tècnic i al mateix temps és una aposta substantiva. Requereix de coneixement i eines per poder-ho dur a terme, però, de forma anterior, requereix la voluntat de fer-ho. Per a que aquesta voluntat existeixi cal identificar l'existència d'un problema: el biaix de gènere que està present en la forma tradicional d'ensenyar a la universitat, impregnada dels valors socials del règim de gènere. Aquest reconeixement implica ser conscient de la permeabilitat de la vida acadèmica a les dinàmiques socials, i de l'existència –en l'actualitat- d'aquestes dinàmiques (com l'androcentrisme, les desigualtats o l'exclusió per raó d'identitat de gènere). A més, és important comptar amb un marc formal que reconegui el problema i incentivi el canvi d'inèrcies molt assentades en l'activitat docent, incloent una institució que promogui i incentivi aquest canvi, així com una programació del Grau que inclogui específicament aquest element.

En aquest apartat es realitza una primera aproximació a aquests elements, que si bé no són en si mateixos elements d'introducció de la perspectiva de gènere, els podem considerar la seva condició de possibilitat. En primer lloc ens preguntem sobre la planificació del Grau. En segon lloc sobre la identificació d'un problema per part del professorat (el de l'absència de perspectiva de gènere a la docència) i la seva disposició a actuar-hi. Finalment sobre el marc institucional i els recursos existents: fins a quin punt la UdG aposta per a recolzar aquest canvi.

3.1.1 Perspectiva de gènere en la planificació del Grau

El Grau neix l'any 2009⁶, amb un perfil molt jurídic a causa de les restriccions pressupostàries que fa que s'iniciï amb un important pes de professorat en plantilla provinent del Grau de Dret. Des de llavors ha viscut una important evolució, a partir de les indicacions de l'AQU i l'ANECA procés pel mitjançant s'ha tendit més cap a la ciència política. Hi ha un moment clau, l'any 2015, amb la incorporació d'un nou equip docent. Aquesta nova estructuració queda reflectida en el document de memòria de grau presentat a l'ANECA l'any 2017, on hi ha un enfocament més politològic i on s'identifica un perfil propi del mateix amb un pes important, d'una banda, dels actors polítics, i d'una altra banda de les polítiques públiques i intervenció en relació a les desigualtats. El Grau està també marcat per l'especificitat territorial en què s'ubica l'UdG (per exemple, en relació a migració ja que a l'entorn de Girona hi ha un important gruix de població migrada), i té la vocació de col·laborar amb altres unitats de la UdG (per exemple amb professorat del Grau de Treball Social on es realitzen col·laboracions, entre d'altres, sobre exclusió social i LGTBI).

⁶ Informació extreta d'entrevista.

Es tracta per tant d'un grau jove amb voluntat de permeabilitat a la societat i de treball transversal, perfil que és un punt de partida positiu per a la introducció de la perspectiva de gènere. Més enllà d'aquesta oportunitat cal analitzar la memòria del Grau per conèixer si això es tradueix en una aposta real en favor de la perspectiva transversal de gènere. En aquesta anàlisi s'identifiquen els següents elements: existència d'un compromís declaratiu - - estretament vinculat a l'existència de textos de rang superior -, una enumeració d'assignatures on es pot incloure aquesta perspectiva i una proposta específica d'assignatura sobre gènere i política. Finalment existeix també un esment al Pla d'Igualtat com a element de suport.

Així doncs, el primer que s'identifica és el fet que en els objectius generals del Grau es cita el Llibre blanc de la ANECA per a incloure en el seu darrer punt: "*Promover el pleno respeto a los derechos fundamentales y al principio de igualdad de oportunidades entre hombres y mujeres así como los principios de igualdad de oportunidades y accesibilidad universal de las personas con discapacidad*" (Memoria grado CPA, pàgina 19). Així mateix, a la darrera part de l'apartat sobre el Pla d'estudis d'aquest mateix document s'especifica que "*Para finalizar cabe señalar que, dando cumplimiento a las prescripciones de la ANECA, en el diseño de este Plan de estudios se ha procurado incluir enseñanzas relacionadas con los derechos fundamentales y de igualdad entre hombres y mujeres (...)*". (Memoria de grado CPA, pàgina 48)

En segon lloc, i pel que fa a les assignatures, a banda de la previsió d'una assignatura optativa específica en gènere, apareixen enumerades algunes de les que podrien incorporar en alguns casos continguts de gènere (o d'altres àmbits vinculats amb drets bàsics): Introducció al Dret Constitucional, Introducció a la Ciència Política I, Introducció a la Ciència Política II, Drets i garanties constitucionals, Teories de la democràcia i la justícia, Estat i règims de benestar, Tractament constitucional de la diversitat. D'aquest llistat, cal dir que, a la pràctica, només una de les assignatures (Estat i règims de benestar), finalment s'ha detectat que, efectivament introdueix continguts de gènere. En canvi, n'hi ha d'altres, que no es contemplen en aquest llistat, que sí realitzen aquesta bona pràctica.

Finalment, a la memòria del Grau, en el seu apartat sobre els recursos disponibles s'esmenta el Pla d'Igualtat de la Universitat de Girona (Memoria de grado CPA, pàgina 86), indicant doncs la vocació d'introduir elements d'igualtat en l'activitat del mateix. Tanmateix, com ja s'ha assenyalat a la secció anterior, el Pla d'Igualtat no ha esdevingut un recurs efectiu per als graus, en tant en quant, no hi ha constància de mesures realitzades, que en tot cas haurien d'haver-ho estat fins l'any 2012. Cal esmentar que no hi ha un segon pla vigent en l'actualitat per a dur a terme aquesta funció.

El professorat del Grau entrevistat fa referència a que si bé existeix la possibilitat de desenvolupar una docència amb perspectiva de gènere, i un cert compromís evidenciat pel fet de comptar amb una assignatura optativa específica⁷, aquesta tasca no es percep com a transversal ni com a indicada o

⁷ Informació extreta d'entrevista.

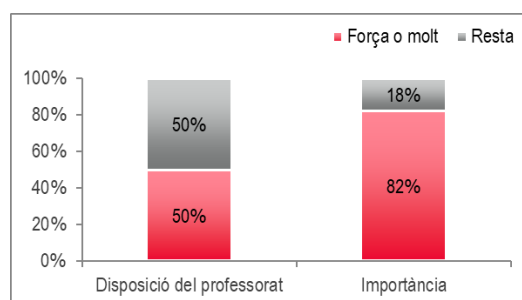
recomanada específicament al professorat. Així, queda a la voluntat del professorat que, tanmateix, no disposa d'eines o coneixements sobre la temàtica.

3.1.2 Les percepcions i disposició del professorat

La disposició a realitzar un canvi i la percepció de l'existència d'un problema és força estesa entre el professorat de CPA, a jutjar per les respostes a l'enquesta realitzada. De fet, un 82% ha respost que li sembla força o molt important introduir la perspectiva de gènere en les diverses dimensions de l'activitat docent. Tanmateix, el 62% afirma que el professorat no sap prou (poc o gens) com fer-ho.

Ahora, un 50% de la mostra enquestada percep que, en general, el professorat, tot i les dificultats, està disposat a incorporar aquesta perspectiva i, si cal, modificar també els continguts i les pràctiques docents dutes a terme (9% molt i 41% força), mentre que un 22% considera que ho està poc i un 28% de manera suficient.

Gràfic 1. Percepció de la disposició del professorat a incorporar la perspectiva de gènere i importància que se li atorga a aquesta incorporació

Font: Elaboració pròpia.

És de preveure que la disposició a fer un canvi en la pròpia assignatura està relacionada amb una diagnosi realitzada de manera més o menys explícita: existeix una desigualtat de gènere a la societat i aquesta impacta en el professorat i en l'alumnat. En relació a aquestes preguntes, les respostes del professorat han estat les següents:

La puntuació mitjana de la valoració del grau d'igualtat entre el professorat a la universitat (de 0 a 10) és 6. De fet, les persones que han respost aquesta pregunta s'han repartit gairebé en tres terços; un primer l'ha suspès amb menys d'un 5, un altre l'ha puntuat entre un 5 i un 6, i un darrer terç amb un 7 o un 8 (28%, 25% i 28% respectivament). Finalment, una de cada deu persones enquestades ha respost que el grau d'igualtat és màxim (9 o 10) i un altre 9% ha respost ns/nc.

Taula 3. Percepció del grau d'igualtat a la UdG entre el professorat i entre l'alumnat

Igualtat professorat		Igualtat alumnat	
n	%	n	%

menys de 5	9	28%	5	16%
5 o 6	8	25%	14	44%
7 o 8	9	28%	7	22%
9 o 10	3	9%	4	13%
ns/nc	3	9%	2	6%
Total	32	100%	32	100%

Font: Elaboració pròpia a partir de l'Enquesta a professorat de CPA de la UdG.

Pel que fa a la percepció sobre la igualtat entre l'alumnat, el professorat, que també la puntua amb una mitjana de 6, s'agrupa de forma més clara; un 44% puntua amb un 5 o un 6 la igualtat d'aquest col·lectiu, força lluny de la màxima puntuació (9 o 10) que és sostinguda tan sols pel 13% de les persones enquestades.

De manera més genèrica s'ha preguntat al professorat sobre la percepció respecte l'existència de desigualtats de gènere a la societat. Diverses recerques mostren com el sexisme avui, i en particular entre cohorts més joves, es produeix sovint de manera més subtil, a partir de la idea que ja no existeixen desigualtats i que, per tant, les polítiques d'igualtat i l'atenció mediàtica a aquest problema són fets exagerats. Aquesta negació, malgrat el que totes les estadístiques mostren sobre els fets reals, està de vegades relacionada amb una resistència al canvi en favor d'una major igualtat, que es considera per tant innecessària i una reacció a un no-problema. Per aquest motiu, s'han inclòs dues de les preguntes que se solen incloure en les escales de neo-sexisme, i s'han fet extensives, per una part, a la qüestió lgtbi i,, per una altra,, a l'entorn específic de la vida acadèmica. Donat el baix número de casos hem agrupat una forquilla àmplia d'acord i de desacord amb aquesta qüestió (acord: en una escala del 0 al 10).

Taula 4 Grau d'acord i desacord de les afirmacions

	Desacord (0-4)		Acord (5-10)		ns/nc		Total	
	n	%	n	%	n	%	n	%
(Invertit) La vida dels homes és més fàcil	25	78%	5	16%	2	6%	32	100%
Les administracions actuen exageradament	17	53%	13	41%	2	6%	32	100%
(Invertit) La vida dels heterosexuals és més fàcil	28	88%	2	6%	2	6%	32	100%
Tenir una identitat de gènere clara ja no és un requisit	11	34%	19	59%	2	6%	32	100%

Font: Elaboració pròpia a partir de l'Enquesta a professorat de CPA de la UdG

Pel que fa a la carrera acadèmica, el professorat mostra majors dificultats per identificar la desigualtat de gènere, en aquest sentit quatre de cada deu consideren que ja no hi ha desigualtat en les oportunitats d'homes i dones a la carrera acadèmica, malgrat el que assenyalen les estadístiques sobre l'important desequilibri actual on la majoria de les persones que inicien una carrera recercadora són dones, en canvi qui s'acaba situant en posicions de titular o catedràtic són homes. En un altre sentit, gairebé 7 de cada deu creuen que l'opció sexual i la identitat de gènere no són aspectes rellevants en el desenvolupament acadèmic, confirmant la percepció que l'àmbit acadèmic està lliure dels prejudicis d'altres esferes socials.

Taula 5. Grau d'acord i desacord de les afirmacions

	Desacord (0-4)		Acord (5-10)		Ns/nc		Total	
	n	%	n	%	n	%	n	%
A la carrera acadèmica...								
Homes i dones ja tenen oportunitats iguals	16	50%	14	44%	2	6%	32	100%
L'opció sexual i la identitat de gènere no són aspectes rellevants per a desenvolupar plenament una carrera acadèmica	9	28%	21	66%	2	6%	32	100%

Font: Elaboració pròpia a partir de l'Enquesta a professorat de CPA de la UdG

Així doncs, en termes generals el professorat del Grau de CPA – i sobretot les dones- identifica l'existència d'un problema de desigualtat, tot i que té majors dificultats per identificar-la quan aquesta és aterrada a l'àmbit universitari.

3.1.3 El marc institucional i els recursos a disposició

Com ja s'ha esmentat prèviament, l'any 2008 es va dur a terme un Pla d'Igualtat a la UdG. Aquest preveia la realització d'activitats de suport per al personal docent amb l'objectiu d'introduir la perspectiva de gènere en la seva activitat. Tanmateix, aquest suport no sembla haver existit.

En aquest sentit, el fet que s'hagi donat un buit en la planificació de la promoció de la igualtat durant els darrers cinc anys és una mostra de la manca d'implicació de la UdG en la tasca que ens ocupa. Aquesta manca de compromís és identificada en les entrevistes a docents sensibles al gènere, ja que afirmen no conèixer l'activitat de la unitat d'igualtat, fet prou significatiu en sí mateix. L'enquesta ofereix uns resultats lleugerament diferents, ja que si bé identifiquen clarament la manca de recursos existents (taula 6), i que en bona part haurien de ser proveïts per la pròpia universitat, es mostren més dividits pel que fa al compromís institucional general amb la igualtat.

Taula 6 Freqüència de respostes a la pregunta "en quina mesura diries que a la teva pròpia activitat docent tens les eines i recursos per a fer-ho".

	N	%
Gens o poc	21	66%
Suficient	7	22%
Força o molt	3	12%
Ns/nc	0	0%

Font: Elaboració pròpia a partir de l'Enquesta a professorat de CPA de la UdG

D'altra banda, i pel que fa al suport a la igualtat a la UdG, el 66% del professorat enquestat opina que la UdG dona poc o gens suport a la incorporació de la perspectiva de gènere, un 9% considera que en dona força, i resulta rellevant comentar que un 25% (8 casos) considera que en donen suficient. El professorat enquestat es divideix a parts gairebé iguals en relació a la seva percepció sobre l'aposta institucional de la universitat per a la igualtat entre homes i dones (un 52% considera que la UdG és poc activa en aquest terreny, i un 48% considera que ho és força), i és lleugerament més crític vers la

promoció de la no discriminació de la comunitat universitària LGTBI (55% considera que és poc o gens activa, i 45% considera que és activa en aquest terreny).

3.2 Continguts de gènere a l'activitat docent

Un dels elements més evidents en relació a la introducció de la perspectiva de gènere en l'activitat docent, és l'existència de continguts específics en gènere. Es tracta, per una banda, d'incloure programes específics o apartats específics en cada programa sobre la desigualtat de gènere en un àmbit de terminat. Però, per altra banda, anar més enllà i introduir exemples i casos d'anàlisi relatius a les desigualtats, i també visibilitzar les dones que, en el present o el passat, han estat i són agents importants en relació a cada temàtica. El repte, més enllà de donar un tractament sectorial a la qüestió del gènere, és el transversalitzar aquesta mirada i, per tant, introduir en el conjunt dels continguts propis de l'assignatura fets, protagonistes i preguntes relatives al gènere.

Copsar la introducció de la perspectiva de gènere en els continguts docents en tota la seva profunditat exigiria una aproximació qualitativa i contextualitzada a aquests continguts. En aquest informe, però, ens hi apropem de forma més modesta, i seguint les metodologies més emprades en informes d'aquesta mena (Verge i Cabruja, 2017): a partir de l'anàlisi dels plans docents. D'aquests s'ha extret informació sobre l'existència d'assignatures específiques en gènere (Indicador 1) i sobre la introducció de continguts de gènere en assignatures d'altres temàtiques (Indicador 2). En ambdós casos se n'analitza el pes dins del currículum (Indicadors 1.1 i 2.1). També s'han analitzat les assignatures que podrien estar incorporant continguts de gènere de manera més o menys implícita, o que presenten un enfocament que els ho permetria fer (Indicador 2.2). A més, ens aproximem a altres activitats curriculars diferents de les assignatures: principalment els Treballs de Fi de Grau (Indicador 4), ja que el Grau de CPA no disposa de pràctiques curriculars (Indicador 3, no pertinent). Finalment, i de manera complementària, s'analitza també l'existència de recerca en gènere de professorat vinculat al Grau, des del supòsit que l'activitat investigadora alimenta els continguts i perspectives docents (Indicadors 5 i 5.1).

3.2.1 En les assignatures

Tal com ens mostra a la taula 7, del total de 73 assignatures ofertades al Grau tan sols una (un 1%) és específica en gènere, concretament la de "Política i gènere", que va ser introduïda en el moment que es va reformar la memòria del grau a requeriment de l'ANECA (Indicador 1⁸).

⁸ En la present i les següents seccions s'integrarà, entre parèntesi, la referència a l'indicador al qual s'està fent referència a l'anàlisi.

Paral·lelament, s'ha observat l'existència de 9 assignatures sensibles al gènere⁹. Aquesta classificació s'ha obtingut a partir de dues fonts i criteris complementaris: en primer lloc s'han seleccionat les assignatures que, en la descripció i/o continguts dels plans docents, inclouen els següents termes a la seva descripció i/o continguts: gènere, feminisme, dona/es, col·lectiu LGTBI o sexualitat. Amb aquest llistat de base (que ens ha permès delimitar 7 assignatures) s'ha fet una consulta directa al professorat per tal que d'identificar si alguna altra assignatura tenia continguts en gènere, malgrat no quedar reflectits en els plans docents. Fruit d'aquesta consulta s'ha ampliat el recompte fins a 9, representant el 12% del total d'assignatures.

Més enllà d'aquestes assignatures, s'ha proposat considerar com a indirecta o potencialment sensibles al gènere aquelles que a la seva descripció i continguts inclouen els termes: desigualtat/s, drets fonamentals o bàsics i família. En aquesta categoria, al Grau de CPA al curs 2017- 2018 consten 7 assignatures (un 10%) (Indicador 2.2).

Taula 7. Assignatures del Grau de Ciències Polítiques i de l'Administració, específiques o sensibles al gènere

Tipus d'assignatures	Obligatòria		Optativa		Total	
	Nombre	%	Nombre	%	Nombre	%
Específiques	0	0%	1	3%	1	1%
Directament sensibles al gènere	3	8%	6	18%	9	12%
Indirecta o potencialment sensibles al gènere	4	10%	3	9%	7	10%
Total	39	100%	34	100%	73	100%

Font: Elaboració pròpia

De forma complementària, es proposa també considerar si aquestes assignatures tenen caràcter obligatori o optatiu (Indicadors 1.1 i 2.1). A la taula 7 es pot observar que l'única assignatura específica en gènere és optativa i, en relació a les 9 assignatures que són sensibles en gènere, la majoria (un 67%) són optatives. En canvi, les que podrien estar incloent perspectiva de gènere de manera indirecta, també un total de 7 assignatures, són obligatòries en un 57% del seu total.

En qualsevol cas, en comparació amb el conjunt de la universitat, el Grau destaca per disposar d'una assignatura específica en gènere encara que no sigui obligatòria, ja que només un 11% dels graus de la universitat n'ofereixen una¹⁰, i de les universitats de Catalunya que ofereixen graus de CPA (4), només la UPF i la UdG tenen alguna assignatura específica en gènere en els graus Ciències Polítiques.. També cal destacar que tres assignatures obligatòries (filosofia política, política i tècnica legislativa i eines de recerca en ciència política) compten amb perspectiva de gènere.

⁹ Tanmateix, aquesta classificació no supera el límit o biaix que planteja la tendència a fer servir el mot "gènere" com a sinònim de dones, tot deixant de banda la dimensió relacional i estructural del concepte teòric. És a dir, encara que les assignatures incorporin "gènere" en les seves descripcions no vol dir *per se* que tingui en compte o incorporin l'anàlisi estructural de desigualtat entre homes i dones, o que defugin estereotips i prejudicis de gènere en el seu desenvolupament.

¹⁰ Dades de la Xarxa Vives, el 2017.

La percepció del professorat al voltant de la rellevància que se li atorga a la desigualtat per raó de sexe o gènere al Grau, com un factor important en els fenòmens socials està dividida: la meitat dels i les enquestades (53%) consideren que es té poc en compte, mentre que la resta considera que està suficientment, força o molt en compte (47%). Tanmateix, el fet que hi hagi una forta identificació del problema (que arriba a la meitat del professorat) contrasta amb la introducció efectiva de continguts (que pot anar del 13 al 23%). Aquesta discordança apunta a una necessitat de formació específica, que permeti traduir la relativa sensibilitat del professorat en la introducció específica de continguts.

3.2.2 En altre contingut curricular

El professorat entrevistat ha destacat els Treballs de Final de Grau (TFG) com una oportunitat per a incorporar continguts de gènere en l'aprenentatge dels i les estudiants, tot vinculant-ho amb la tasca recercadora. La relativa llibertat en la tria de la pregunta de recerca és una ocasió per a introduir àmbits en connexió amb les preocupacions efectives de l'alumnat, més enllà de la rigidesa dels plans d'estudis¹¹. Tanmateix, l'absència de certes temàtiques en els plans docents pot conduir a la seva menysvaloració o desatenció en el moment en què cada estudiant pot escollir a quins àmbits d'estudi dedicar esforços. Els resultats de l'indicador 4 ens mostren que, dels 25 Treballs de Fi de Grau presentats pel curs 2017 – 2018, no n'hi ha cap que, a partir dels mots i paraules usades en els seus títols, ens dugui a pensar que el gènere o les dones en són objectes d'estudi¹². Així, els esforços realitzats en la inclusió de la perspectiva de gènere a través de vuit assignatures al llarg del Grau no sembla ser suficient per a incentivar un estudi més aprofundit de la qüestió a través dels TFGs.

3.2.3 Recerca en gènere

Estudis similars al present informe (Izquierdo et al., 2006) han emfasitzat que l'existència o manca d'assignatures específiques de gènere pot estar relacionada amb l'existència de grups de recerca en aquest àmbit, ja que és des d'on es poden facilitar propostes concretes de matèries i continguts. Les entrevistes, tanmateix, assenyalen que la recerca influeix en particular en la proposta d'assignatures optatives al Grau (i assignatures de postgrau), donats els constrenyiments de les normes vigents en relació a les assignatures troncales.

Ens trobem en un context on la presència de la investigació acadèmica amb perspectiva de gènere a les universitats ha crescut i ha adquirit rellevància gràcies en bona part als incentius del marc europeu. Tanmateix, ja sigui per la joventut del Grau, o bé per tractar-se d'un equip nou i format en un 40% per professorat associat (i per tant, a priori, no investigador), la recerca en gènere no té un paper destacat en l'activitat investigadora al voltant del Grau.

¹¹ Informació extreta d'entrevista.

¹² Resultaria enriquidor per futures diagnosi poder fer-ne una lectura, dirimir si realment incorporen o no la perspectiva de gènere i extreure'n conclusions més extenses. D'altra banda, l'altre gran espai curricular d'aprenentatge en el decurs dels graus universitaris és l'experiència d'una pràctica professional. Tanmateix, el grau de CPA de la UDG en l'actualitat no ofereix aquesta opció integrada en el currículum, raó per la qual no fa sentit una anàlisi de l'indicador proposat com a número 3.

La recerca estructurada dins de grups de recerca en els departaments vinculats al Grau –principalment el departament de Dret Públic- és a dia d’avui una activitat incipient. Per una altra part, en l’actualitat hi ha dues persones vinculades a l’Àrea de Ciència Política realitzant en l’actualitat la tesi doctoral i una d’elles inclou continguts sobre gènere¹³. A més, segons les dades recopilades per la Unitat d’Igualtat de la Universitat¹⁴, hi ha un professor, Jordi Bonet, que realitza recerca en gènere i que forma part del grup de recerca en Ciència Política i també onze de les persones que realitzen docència al Grau realitzen recerca en gènere, de forma independent o vinculada a altres grups d’investigació aliens al Departament o l’Àrea (Indicador 5.1).

Taula 8 Activitat de recerca vinculada al Grau de CPA

	Nombre
Grups de recerca en gènere amb IP entre el personal docent	0
Grups de recerca amb investigadors/res en gènere entre el personal docent	1
Investigadors/es en gènere	11
Total professorat	63

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de la Unitat d’Igualtat de la UdG

Es tracta d’una dedicació que podem qualificar de colateral o residual, ja que la influència en l’activitat docent és escassa (segons la informació disponible, només l’assignatura *en Eines de recerca en ciència política* es pot veure clarament relacionada amb l’existència d’activitat de recerca en gènere).

3.3 Referents femenins d’expertesa en Ciència Política

A banda de la introducció del gènere en els continguts docents, la visibilització de les dones com a referents de coneixement és un aspecte clau per introduir la perspectiva de gènere en la docència. La historiografia feminista ha mostrat des de els anys setanta que existeix una omisió sistemàtica de les dones com a protagonistes dels fets rellevants per a la història de les nostres societats, inclosos els relatius a la creació, el pensament i la investigació. Aquesta situació, que en termes generals no es produeix de forma deliberada, té a veure amb una menysvaloració de les dones en el passat, però també en el present.

L’efecte, a l’estudi de la ciència política igual que en d’altres camps, és que les dones investigadores, creadores i expertes resten “invisibles” provocant (com ja hem dit a la primera secció d’aquest informe) la idea falsa de que les dones no han fet o estan fent aportacions a la disciplina, amb el conseqüent biaix en les expectatives de les noves generacions a causa de la falta de referents i la percepció generalitzada que l’especialització en ciència política és una “cosa d’homes”. Ja l’any 2002 la Comissió Europea advertia que moltes dones científiques a Europa es troben mancades de contacte amb

¹³ Informació extreta d’entrevista.

¹⁴ S’ha de tenir en compte que aquestes dades seran properament actualitzades, segons la mateixa unitat.

referents, "la qual cosa els dificulta creure's que poden arribar a assolir els seus objectius. Per extensió, les alumnes universitàries queden, sobretot en certes àrees de coneixement, mancades de referents sòlids que les ajudin a imaginar-se elles mateixes com a generadores de coneixement" (Izquierdo et al, 2006:14), i aquest fet ha seguit essent un problema present en l'actualitat, segons els darrers diagnòstics realitzats a les universitats del nostre entorn.

Aquesta manca de visibilitat es produeix en l'àmbit docent en (com a mínim) tres àmbits diferents. El primer d'ell és la posició del professorat, l'escassetat de dones entre el personal docent (Indicador 6), o la consistent i continuada superioritat en estatus o acadèmic per part dels homes (Indicador 7, sobre tipus de contracte i 7.1 sobre docència obligatòria/optativa), representa aquest rol secundari de les dones a una disciplina determinada. Un segon àmbit on es reproduïx aquesta invisibilització és el de les referències bibliogràfiques i presència en el fons bibliogràfic (Indicador 9, no calculable en el present informe). En tercer lloc, les bibliografies recomanades als plans docents. Aquestes, sovint, reproduïxen per inèrcia, la manca de presència de dones (Indicadors 8 i 8.1).

Aquestes, sovint, reproduïxen per inèrcia la manca de presència de dones. La dinàmica de l'omissió de publicacions realitzades per dones ha estat analitzada en diverses recerques. En el cas de les citacions, segons la diagnosi de la UAB i basant-se en el treball de Malin Hakanson (2005), hi ha diversos arguments, complementaris entre si, que explicarien aquesta tendència. Per una part existeix el que anomenen un sistema de recompensa: "entén que els autors estan en deute amb les publicacions d'altres autors. Per tant, els autors d'alt estatus reben un reconeixement automàtic (en format de referència) mentre que els que encara no estan consolidats [com les dones] tenen un llarg tram per recórrer" (Izquierdo et al, 2006: 31). En segon lloc, hi hauria un sistema retòric que "entén que els professors i professores tenen motius subjectius i estratègics (...) Les xarxes de poder entre dones semblen estar menys consolidades que les dels homes". (Ídem). I, en tercer lloc, el sistema de comunicació, que "entén que les referències depenen de la cadena científica i dels canals de comunicació a què tenen accés els investigadors. En conseqüència, és més fàcil obtenir informació de les obres d'autors que de les autores ja que els primers estan més consolidats acadèmicament". (Ídem).

Sigui quina en sigui la causa, cal conèixer si existeix o no una absència de dones en les recomanacions bibliogràfiques d'autores (Indicador 8), i en particular d'obres on elles en siguin autores principals o bé úniques. Aquest fet pot reflectir el propi biaix en la composició del professorat (Indicador 8.2), si es compleix la hipòtesi que les dones citen més dones que no pas els homes. El mateix fet es produeix en el fons bibliogràfic, format en bona part a partir de les demandes del professorat i que constitueix el principal recurs ofert per la universitat als i les estudiants per a aprofundir en els continguts docents (Indicador 9, no disponible per aquest estudi).

La darrera forma d'invisibilitzar els referents femenins, tot i incloure'ls a les bibliografies dels plans docents, és a partir de la forma en què s'inclou la referència (Indicador 10): en ometre el nom de pila els lectors i lectores suposem que l'autoria és masculina, per la inèrcia ja descrita. Vetllar per l'aparició de noms de pila permet ser conscients de la presència de dones part de la bibliografia, de vegades, fins

i tot, la més comunament utilitzada. En aquest sentit, tal i com esmenten Verge i altres (2014) a partir del treball de Martin (2013), si les posicions d'autoritat en el coneixement s'atorguen als homes i se citen més en les bibliografies dels programes de les assignatures, les dones desapareixen com a referent de coneixement i se'ls acaba atorgant menys autoritat també com a professores.

Així doncs, en el present apartat determinarem si hi ha una invisibilització de les dones pel que fa les posicions del professorat i pel que fa a la presència d'autors i autores a la bibliografia i en el tipus de cita usada. Per fer-ho, compararem amb els homes la seva presència en tots aquests espais. També i de manera complementària, quedaran recollits els resultats de l'enquesta sobre la percepció d'existència de sexisme, abusos de poder o violència masclista entre professorat i/o del professorat a l'alumnat. A més d'esdevenir un problema en sí mateix, la quotidianitat i normalització d'aquests fets reforcen la desigualtat i les jerarquies de poder i autoritat entre homes i dones, i produeixen climes hostils que condicionen l'activitat acadèmica i docent de les dones o persones LGTBI.

3.3.1 Posició del professorat

El primer element que cal destacar és la baixa presència de dones en la docència del Grau de Ciències Polítiques de la UdG (Indicador 6), ja que representen el 33% del professorat total, i per tant els homes doblen la seva presència, representant el 67%. Així doncs ells protagonitzen la transmissió de coneixement en aquesta disciplina. Aquesta és una realitat habitual i sovint accentuada a les unitats docents de les universitats que imparteixen aquest tipus de grau: per exemple, segons dades del portal web de la UPF, aproximadament un 75% de la plantilla estaria conformada per homes, i el 25% restant per dones.¹⁵ Un altre exemple observat és el de la UAB que, a diferència dels casos anteriors, semblaria que disposa d'una plantilla més ajustada tot i igualment desigual, amb aproximadament un 62% d'homes i un 38% de dones.¹⁶

Més elements d'importància i que ens podrien donar informació sobre els nivells de referència de les dones a la Universitat en serien la distribució del professorat en les diverses posicions acadèmiques i les hores de dedicació docent. La tendència general és la representada pel conegut "gràfic en tises": malgrat les dones són majoria de graduades i estudiants de postgrau, l'avenç en la posició acadèmica –amb la clau de volta de la inversió en la tesi doctoral- inverteix el pes d'unes i altres, extremant la majoria masculina en el punt àlgid d'aquesta carrera acadèmica: la càtedra. En el cas de la UdG (Indicador 7) ens confirma que les posicions de més autoritat acadèmica són ocupades exclusivament per homes. El professorat estable a temps complert (agregat o titular) està pràcticament igualtat en la seva composició per sexe, mentre que el personal a temps complert sense contracte fixe

¹⁵ Dades disponibles a la pàgina web de la Unitat de coordinació Acadèmica de Ciències Polítiques i Socials <https://www.upf.edu/web/politiques/professorsupf> (professors i altres professors i investigadors) consultada el dia 26 de novembre de 2018.

¹⁶ Dades disponibles a la pàgina web de la UAB <https://www.uab.cat/web/estudiar/llistat-de-graus/professorat-1345473027758.html?param1=1228291015798>, consultada el dia 26 de novembre de 2018.

(investigador/a, lector/a, visitant) està masculinitzat (67%). Tanmateix, el personal més precari i/o extern, el personal associat, també està notablement masculinitzat (en un 73%).

Taula 9. Distribució de la posició acadèmica per sexe/gènere del professorat

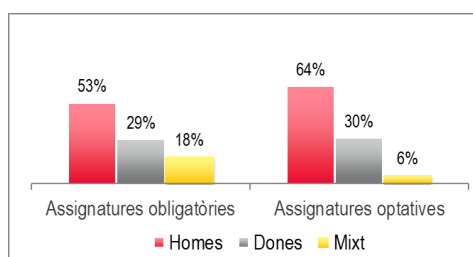
	Dones		Homes		Total	
	N	%	N	%	N	%
Associat (tp)	7	27%	19	73%	26	100%
Titular o Agregat (tc)	11	48%	12	52%	23	100%
Catedràtic (tc)	0	0%	5	100%	5	100%
Altres tipus (tc)	3	33%	6	67%	9	100%
Total professorat	21	33%	42	67%	63	100%

Font: Elaboració pròpia

Així doncs, la lògica de gènere és evident en el cas de les càtedres, que cal assenyalar que no són dins l'Àrea de Ciència Política i de l'Administració, on no hi ha cap catedràtic/a. Tot i que aquesta situació no és tan evident en la resta de posicions contractuals, fet que és un important element positiu. Val la pena assenyalar, però, com a risc, el fet que el personal que pot estar en perspectiva d'assolir un estatus estable a la UdG (altres tipus de professorat i, en menor mesura, associats/des) és majoritàriament masculí, situació que podria consolidar el desequilibri en la plantilla de gènere al Grau.

Finalment, i de manera complementària, ens podem fixar en la distribució del professorat en funció de la categoria d'assignatures: les obligatòries estan dotades de significació i rellevància al si del desenvolupament del Grau, mentre que els optatives són considerades menys importants ja que són intercanviables entre elles.

Gràfic 2 Assignatures obligatòries i optatives segons sexe/gènere del professorat

Font: Elaboració pròpia

El gràfic 2 ens permet observar com en ambdues categories el percentatge de dones no supera el 30% respecte el total, un mica per sota del pes de les professores en la plantilla, fet que indica que elles imparteixen menys assignatures que els homes. Tanmateix, també es mostra que el domini exclusivament masculí és més present a les assignatures optatives, mentre que en les assignatures obligatòries hi ha més casos on la docència està compartida per homes i dones. Així doncs, es pot afirmar que el prestigi d'unes assignatures sobre altres, en el cas de la UdG, no reverteix en un agreujament del desequilibri en la visibilitat de dones i homes com a docents.

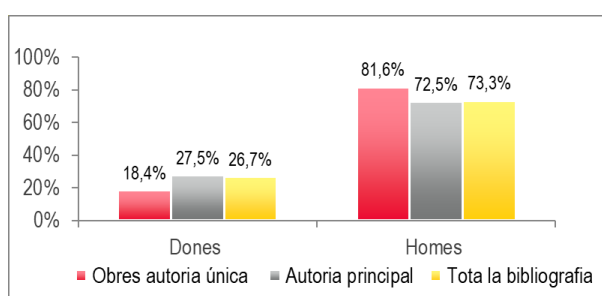
El darrer element a considerar de forma complementària és la percepció sobre l'existència de violència sexista i masclista cap a professores o professorat LGTBI. En base als resultats de les enquestes, extraïem que hi pot haver hagut un cas d'assetjament sexual per part del mateix professorat. A més, s'ha manifestat l'existència d'un o més casos d'assetjament per raó de sexe o identitat de gènere, per part del professorat i per part de l'alumnat. Alguns d'aquests casos haurien estat obviats per la resta de docents, fet que es podria explicar, per una banda, per la normalització i no identificació d'aquestes conductes com a violentes i discriminatòries i, per l'altra, per la manca d'eines o recursos de prevenció i abordatge de les mateixes. En aquest sentit, resulta problemàtic que en cap d'aquests casos s'esmenti el "Protocol de prevenció i actuació davant situacions de violència o d'assetjament per raó de sexe, gènere o sexualitat a la Universitat de Girona".

3.3.2 Referències bibliogràfiques

La presència de dones i homes a la bibliografia i referències dels programes de les assignatures és un indicador important sobre la referència de coneixement de la que es parteix i que s'exposa a l'alumnat. Pot aportar informació sobre l'habitual manca de consideració de les aportacions de les dones al llarg de la història i sobre l'esforç que s'estigui fent per pal·liar el biaix de gènere en la transmissió de coneixement.

A continuació, observarem resultats de l'anàlisi de les referències bibliogràfiques contingudes als plans docents de totes les assignatures de l'edició de CPA 2017-2018. El gràfic 3, mostra com 3 de cada 4 referències contingudes al Grau són d'homes i aquesta mateixa distribució es fa present en el cas de les autories principals d'obres col·lectives. Tanmateix s'eleven a 4 de cada cinc quan es citen obres d'un sol autor (Indicadors 8 i 8.1). Aquests percentatges són similars als dels altres graus en Ciències Polítiques (per exemple, a la UPF i a la UAB¹⁷).

Gràfic 3 Referències a homes i dones a les bibliografies

Font: Elaboració pròpia

Aquests resultats mostren que hi ha una desigualtat molt important entre les referències d'homes i dones a les bibliografies del Grau, que sens dubte caldria corregir. De manera complementària es pot analitzar si aquest biaix té relació amb sexe/gènere del professorat (Indicador 8.3): els programes i plans docents de les professores del Grau referencien un percentatge molt similar de dones i homes

¹⁷ Veure a Izquierdo i altres 2006, i a Verge i altres 2014.

(27/28% de dones). La disparitat augmenta lleugerament en les assignatures mixtes: amb diversos professors i professores. Així doncs, el fet de tenir una professora o un professor no és rellevant per a llegir autores com a part de la tasca preceptiva de les assignatures de CPA a la UdG.

Taula 10 Referències bibliogràfiques en funció del sexe/gènere del professorat

	Professorat dona (es)		Professorat home (s)		Professorat mixte	
	N	%	N	%	N	%
Referència de dones	98	27%	209	28%	86	23%
Referència d'homes	267	73%	535	72%	281	77%
	364	100%	744	100%	367	100%

Font: Elaboració pròpia

El darrer indicador a considerar (Indicador 8.3) és el que ens informa sobre la quantitat de programes sense referències d'homes i aquells que no tinguin referències a dones: mentre que un 23% del total de les assignatures (15) tenen una nul·la presència de dones a les referències i bibliografia plantejada (de vegades degut a la recomanació d'un sol llibre, el manual de referència), només una assignatura de tot el Grau té un 100% de dones a la seva (l'assignatura en política i gènere), el que representa un 2%.

Per complementar aquesta anàlisi és interessant conèixer la percepció del professorat, a través de les enquestes, en relació al reconeixement de l'aportació de les dones a la ciència política. En aquest sentit, quasi un 61% dels i les enquestades consideren que no es reconeixen gens o es reconeixen ben poc les aportacions de les dones en aquesta disciplina, al que cal afegir com a dada interessant el fet que el 16% desconeix o no vol opinar sobre aquesta qüestió.

3.3.3 Visibilitat a la bibliografia

A més de l'anterior biaix detectat, resulta d'interès observar l'estil que fa servir el professorat a l'hora d'oferir la bibliografia i referències (si amb els noms complerts o amb les inicials) (Indicador 9). En aquest sentit, habitualment aquestes no mostren el nom de pila sinó que es presenten amb les inicials dels autors o autores directament, fet que pot induir a l'error de considerar que les persones citades són homes. Tanmateix, al Grau de CPA de la UdG, el 77% de les assignatures utilitzen el nom sencer a la referència bibliogràfica, un percentatge més que notable.

3.4 Biaix de gènere en les habilitats i competències

Les competències a adquirir en un grau van més enllà de l'assoliment de determinats coneixements, inclouen la capacitat de comprensió i les habilitats que s'han de dominar. Formen part de la norma sobre el que és valuós en la formació superior, connectant l'activitat de dins la universitat amb els requeriments de la professió i en general de la societat respecte l'àmbit d'especialització de cada estudi.

Segons la web de la UdG, "*L'espai europeu d'educació superior (EEES) crea un nou marc d'ensenyament-aprenentatge en què es posa l'èmfasi en l'estudiant com a centre del procés. La referència del procés docent que així ens configura, el seu horitzó d'aprenentatge, són les competències. La idea principal és que l'estudiant adquireixi unes competències tot realitzant un seguit d'activitats d'aprenentatge basades en els continguts*"¹⁸.

Les competències poden ser objecte d'anàlisi, revisió crítica i justificació, i són objecte d'un compromís explícit per part de cada professor/a en relació a la seva pròpia assignatura a través dels plans docents, a partir d'una llista tancada. L'anàlisi de gènere de les competències previstes pot anar des d'allò més simple a un terreny més complex, tal i com s'explica a continuació.

Actualment s'estan duent a terme treballs en diversos contextos alguns específics orientats a definir competències transversals o específiques en gènere. Les primeres "*resulten aplicables a qualsevol camp de coneixement*" i , en cas de formar part de la llista acordada pel Consell de Govern de la pròpia universitat, "*s' esperen de qualsevol titulat o titulada d'aquesta institució*"¹⁹. Les segones, les competències específiques, "*són pròpies de la titulació i fan referència al corpus de coneixements de diferents tipus que configuren l'especificitat temàtica del grau*"²⁰. En termes generals, a les universitats del nostre entorn, no s'incorporen competències en gènere, però el panorama es troba en transformació. En aquests moments, per exemple, la UAB es troba duent a terme la definició d'una competència transversal en gènere. Pel que fa a les competències específiques, la *Guia per a la introducció de la perspectiva de gènere a la docència universitària en economia, sociologia i ciència política* editada per la Xarxa Vives (Ortiz i Moreno, 2018), recull les competències per assignatures no específiques en gènere, com serien: saber identificar els impactes desiguals que tenen les polítiques en diferents àmbits, poder comprendre aquestes desigualtats relacionant-les amb qüestions de gènere i amb altres eixos de desigualtat, saber com integrar el gènere en les polítiques públiques i en la política, conèixer i poder treballar amb estadístiques sobre ciència política no androcèntriques (Ortiz i Moreno, 2018:30-31). Així doncs, resulta d'allò més pertinent dedicar un indicador a l'existència d'alguna d'aquestes competències en els diferents plans d'estudis del Grau de CPA a la UdG (Indicador 12).

Fins aquest punt s'ha fet una aproximació d'indicadors específics que mostren fets concrets i directament observables sobre la perspectiva de gènere en l'activitat docent. Tanmateix la desigualtat de gènere es reproduïx a través d'un clima o cultura comuna i és específica de cada institució. En aquest sentit, els patrons o pautes de gènere que es fan presents a través de les relacions i del que podem anomenar "sentit comú" o la "norma implícita" d'aquestes organitzacions: és la que defineix el que és acceptable i el que és desitjable en un determinat entorn. Aquesta norma sol estar carregada

¹⁸<http://www2.UdG.edu/jadocencia/ProgramadeSuportalaQualitatDocent/Competencies/tabid/16532/language/ca-ES/Default.aspx>, web consultada el 15 de novembre de 2018.

¹⁹ Ídem.

²⁰ Ídem.

d'idees sobre el gènere. És per aquest motiu que les competències que s'espera que l'alumnat assoleixi durant el seu pas pel grau incorporen en bona part aquesta norma.

En aquest sentit, diverses recerques impulsades des de la UAB fa més d'una dècada (Izquierdo et al., 2006, Izquierdo et al., 2008) van indagar en la segregació i el tractament esbiaixat del catàleg de competències que es van incorporar al sistema universitari –com a alternativa als coneixements- amb la consolidació de l'espai educatiu europeu. En aquests estudis s'assenyala com les competències interpersonals estan associades a rols femenins, mentre que les instrumentals a rols masculins. Aquest fet es tradueix en el protagonisme d'unes o altres competències en els diversos estudis, segregats segons els rols de gènere i la composició (feminitzada o masculinitzada) dels seus estudiants. L'informe aposta per superar una certa lògica de la complementarietat, segons la qual les competències instrumentals serien les necessàries en estudis científics o tècnics mentre que les interpersonals serien les úniques necessàries per a les humanitats o part de les ciències socials. També qüestiona la lògica androcèntrica implícita segons la qual les competències interpersonals no serien prou valuoses per als estudis universitaris i caldria tendir cap a una prelación de les habilitats instrumentals per sobre de les interpersonals. Les habilitats interpersonals són, des d'una perspectiva de gènere -però no només- imprescindibles per a tots els camps professionals. Així, i donant certa continuïtat a la recerca sobre l'ètica de la responsabilitat i l'ètica de la justícia realitzada als anys 80 per Carol Gilligan (1982), aquest informe afirma que és desitjable tenir professionals que no adoptin només "*concepcions universalistes, separades del context, orientades a la resolució de problemes*" sinó també a "*la valoració de l'impacte dels problemes o les dificultats de la gent concreta*" (Izquierdo et al., 2006: 44). I, de fet, que aquest canvi en l'èmfasi sobre unes o altres habilitats i competències ha estat una estratègia duta a terme de manera experimental en alguns estudis tècnics amb la vocació d'atreure alumnat femení. Seguint la proposta d'aquestes recerques, s'ha considerat d'interès en el present informe explorar la percepció del mateix professorat sobre les competències pròpies dels estudis de Ciència Política i de l'Administració, per dirimir si existeix un biaix androcèntric. Aquesta informació, tanmateix, té un caràcter temptatiu i no s'ha traduït en un indicador.

3.4.1 Existència d'una o més competències en gènere

Aprofundint en les competències en gènere, s'ha pogut observar com no existeix definida, ni a la universitat, ni pel Grau de CPA, cap competència en gènere (Indicador 10). Tampoc tenim coneixement de l'existència de competències transversals definides a la resta d'universitats de la Xarxa Vives, tot i que sí competències específiques, que, com ja s'ha esmentat, són proposades a la Guia de la nostra àrea de coneixement (Ortiz i Moreno, 2018:30-31).

3.4.2 Biaix de gènere en les competències

A partir de la recerca realitzada per Izquierdo i altres (2006) s'ha preguntat al professorat sobre les competències instrumentals i les competències interpersonals. Es cerca aquí conèixer si existeix un biaix de gènere en el sentit de jerarquitzar les primeres a les segones, tal i com s'ha apuntat a la introducció

d'aquest apartat. Per aquesta raó es pregunta sobre l'opinió pròpia al respecte, així com la percepció respecte la valoració general en l'entorn del Grau. Les respostes a aquestes preguntes són les següents:

Taula 11 Importància atorgada pel professorat del Grau a les competències segons tipus (en una escala de 0-10)

	Importància atorgada per l'enquestat/da		Importància atorgada al Grau	
	Interpersonals	Instrumentals	Interpersonals	Instrumentals
Mitjana	9	9,15	6,43	6.8
Mediana	9	9	7	7
Moda	9	10	6	7

Font: Elaboració pròpia a partir de l'Enquesta a professorat de CPA de la UdG

Existeix una diferència molt lleu, tant en la valoració subjectiva de les competències interpersonals i instrumentals (del 0 al 10), com en la percepció de la valoració general de les mateixes. La mitjana d'aquesta valoració varia en menys de mig punt, i ho fa menys en la percepció subjectiva que en la idea que es té sobre la percepció general. La puntuació més freqüent sobre la importància atorgada a les competències instrumentals és de 10, mentre que la més freqüent per a les interpersonals és un 9. Aquesta diferència es reproduïx -tot i que amb valors més baixos- en la percepció sobre la valoració general al Grau. En síntesi es pot considerar que la petita variació de les xifres ofereix una imatge força equilibrada sobre el grau, i sobre les prioritats del seu professorat: tant les competències considerades "femenines" com "masculines" són considerades similarment importants.

3.5 Dinàmiques de gènere en la interacció professorat i estudiants

De la mateixa manera que a la secció anterior, en aquest apartat s'aborden elements més difícils de registrar i d'observar, però que són cabdals per al desenvolupament d'una activitat docent amb perspectiva de gènere. La interacció entre professorat i l'alumnat, regulada a través d'una metodologia docent, o a un nivell més informal, és determinant en l'aprenentatge. La insuficient identificació de les desigualtats de gènere que s'estan produint a l'aula, o la reproducció a través de la relació amb l'alumnat és un risc al qual cal fer esment. Una manifestació d'aquesta ceguesa al gènere en la relació amb l'alumnat és la normalització de situacions lleus o greus de violència de gènere. Però també el fet que s'estableix una norma sobre que és valuós i/o pertinent, i que es creen i reproduïxen cercles de confiança i relacions informals de poder. Tots aquests elements són subjacents a l'exercici d'una docència amb o sense perspectiva de gènere, i n'estableixen, sovint de manera invisible, límits o barreres a l'esforç per modificar les inèrcies de desigualtat tradicionals. Són mecanismes fonamentals en la reproducció de la desigualtat i les dinàmiques de gènere de la en qualsevol institució, també a la universitat, i són més difícils d'identificar i d'observar empíricament. Tanmateix, el present apartat fa una aproximació temptativa a aquests dos aspectes, tan importants com complexes d'abordar.

Pel que fa a la relació i interacció entre professorat i alumnat, l'aspecte més formalitzat són les metodologies docents. La importància d'aquestes està clarament reconeguda i ja fa dècades que s'esmerça un important esforç en fer el professorat conscient de la diversitat d'estratègies possibles per tal d'ajustar la manera d'ensenyar i avaluar als objectius d'assoliment de coneixements i competències, i en introduir innovacions, en paral·lel que la mateixa societat i la seva forma de comunicar-se i informar també canvien. Incorporar la perspectiva de gènere va més enllà dels continguts de les assignatures, passa també per implicar una revisió de les metodologies docents i les interaccions entre alumnat i professorat. En aquest sentit, les diverses tècniques o procediments també influeixen en la perpetuació de rols i estereotips de gènere, així com a legitimar més unes veus que d'altres o fer servir un llenguatge sexista i poc inclusiu. Tal com expressa Ponferrada (2017) "*Les metodologies docents amb que posen en marxa estratègies per a fomentar la participació de les dones a les aules, així com les relacions de gènere igualitàries, i amb una intenció clara i explícita del professorat davant de l'alumnat en aquest sentit, es poden considerar també metodologies que incorporen la perspectiva de gènere*" (Ponferrada, 2017: 11). En el sentit contrari, qualsevol pràctica docent que justifiqui o contribueixi a la reproducció de desigualtats a l'aula anirà clarament en detriment d'incorporar perspectiva de gènere. En el terreny més informal hi ha possiblement un ventall molt més ampli d'elements en joc que són més difícils d'identificar²¹. Es tractarà de fer una aproximació a través de les percepcions del professorat en relació a les dinàmiques i rols a l'aula, i a si es reproduïen o no situacions de desigualtat o relacions d'abús o violentes entre l'alumnat.

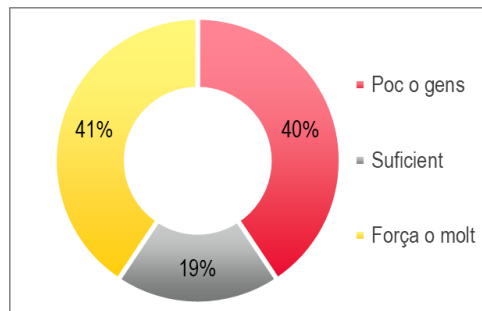
La informació respecte aquests elements l'hem recollit a través de l'enquesta al professorat i també de les entrevistes a docents considerats informants clau per ser persones que ja incorporen la perspectiva de gènere en la seva activitat professional.

3.5.1 Metodologies docents

Per tal d'obtenir una informació exploratòria s'ha preguntat al professorat sobre la incorporació de la perspectiva de gènere en la pròpia docència, al que han respost que ho fan força o molt (41%), poc o gens (40%), o que ho fan suficientment (19%), fet que indica que no hi ha una problematització profunda respecte a aquesta qüestió

²¹ En aquest sentit, una observació directa de les dinàmiques de l'aula podria ser una excel·lent segona fase d'aquest estudi.

Gràfic 4 Professorat que modifica metodologies i sistemes de treball per corregir inèrcies de les desigualtats en la seva pròpia activitat docent

Font: Elaboració pròpia a partir de l'Enquesta a professorat de CPA de la UdG

En aquest context, respecte a la percepció sobre si el professorat en general modifica metodologies i sistemes de treball per corregir inèrcies de desigualtats, hi ha una majoria de persones que opinen que ho fan poc o gens (41%) i un grup important que pensa que ho fan força o molt (28%). Finalment hi ha un gruix important que responen que ho fan suficientment (13%) o que no responen la pregunta (19%):

En qualsevol cas hi ha un nombre important de professors i professores que assenyalen que els manquen recursos per a dur a terme aquesta canvi²² (com la resta d'elements per a introduir la perspectiva de gènere a la docència): un 66%. Entre el professorat entrevistat, s'assenyala la manca d'eines per incorporar la perspectiva de gènere²³, tot i que també s'afirma que és clau la voluntat de fer-ho, la sensibilitat en cada context per a aplicar-la²⁴.

3.5.2 Percepció i actituds vers l'alumnat

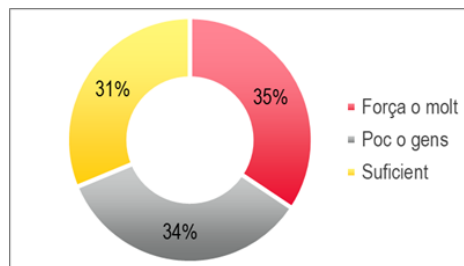
Observar la interacció entre l'alumnat també ens pot donar molta informació sobre el nivell de sensibilització i consciència de les desigualtats existents, així com de la voluntat i esforços per eradicar-la. Per exemple, és interessant analitzar quins rols s'estableixen a l'aula (si hi ha més participació dels homes i en funció de què, si s'interromp o es deixa d'escollar la veu de les dones, quins lideratges hi ha establerts, etc.), les actituds de l'alumnat vers professors o professores, els estereotips i prejudicis detectats i les resistències davant la possible indicació i voluntat de criticar-ho, si el llenguatge usat és inclusiu i no sexista, etc. Amb l'objectiu de detectar si es donen alguns d'aquests escenaris en la interacció de i vers l'alumnat, s'ha demanat als i les enquestades si tenien percepció de que s'estiguin reproduint i/o consolidant desigualtats a l'aula per part de l'alumnat, al que han respost el següent:

²² En concret es fa referència tant als recursos per a modificar les metodologies com pel que fa a la resta d'aspectes relacionats amb la introducció de la perspectiva a l'activitat docent.

²³ Informació extreta d'entrevista.

²⁴ Informació extreta d'entrevista.

Gràfic 5 Percepció de reproducció de desigualtats a l'aula

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de la UdG

Alhora, hem comparat tals resultats amb la percepció dels i les enquestades sobre la consideració de si hi ha igualtat efectiva entre dones i homes entre l'alumnat. En aquest sentit, quasi un 45% de la mostra considera que sí que n'hi ha però poca i, per tant, que encara queda molt camí a recórrer. La mitjana de respostes és un aprovat just, i quasi un 16% de la mostra és molt crítica amb la situació actual.

En darrer lloc, hi ha hagut constància que s'ha tingut coneixement d'almenys un cas d'assetjament per raó de sexe per part del professorat a l'alumnat. En aquests casos, tampoc es fat esment dels recursos disponibles de prevenció i actuació front aquestes situacions de violència i assetjament.

3.6 Resultats dels 10 indicadors bàsics per a la comparació

A continuació es presenta en forma de taula resum els resultats dels 10 indicadors bàsics seleccionats, que permeten fer-se una idea intuïtiva de la situació de la incorporació de la perspectiva de gènere al Grau de Ciència Política i de l'Administració de la UdG en la seva edició 2017-2018:

Figura 4. Resultats indicadors bàsics

Indicador	Valor	Avaluació
1 Existència d'assignatures en gènere al Grau	1%	Millorable
2 Existència d'assignatures sensibles al gènere	12%	Millorable
3 Institucions que treballen en gènere a les pràctiques oferides		No pertinent
4 Treballs de Final de Grau en gènere o sensibles al gènere	0%	Insuficient
5 Grups de recerca específics o que inclouen temàtiques de gènere	0%	Millorable
6 Professorat per sexe	33%	Insuficient
7 Figura professional per sexe I (% catedràtiques sobre el total)	0%	Millorable
Figura professional per sexe II (% professores estables sobre el total)	39%	
8 Referències bibliogràfiques a homes i dones a la bibliografia	26,7%	Insuficient
9 Tipus de referència (amb nom de pila)	77%	Millorable
10 Existència de competències en gènere (sí/no)	No	Insuficient

Font: elaboració pròpia

4. Recomanacions per a la futura introducció de la perspectiva de gènere a la docència del Grau de Ciència Política

A continuació, es proposen un conjunt de mesures pertinents per al Grau de Criminologia de la UdG que poden ser posades en marxa tot contrastant la prioritat, la dificultat i el tipus de mesura amb les possibilitats de dels equips de treball implicats.

D'aquestes propostes, les següents tres poden ser incloses en el Pla de Millora corresponent:

- Incloure una assignatura en gènere per cada àmbit de coneixement/línia d'especialització del Grau.
- Promoure una competència transversal en gènere.

A. Possibles mesures a dur a terme des de la coordinació del Grau, de l'Àrea o a la Facultat

Grau/Departament/Facultat	Prioritat	Dificultat/cost	Abast temporal	Àmbit
Difondre els resultats de la diagnosi.	Alta	Baix	Depèn	Sensibilització
Proposar una auto diagnòstic tipus check list al professorat (vegeu (1)), en el moment de l'elaboració dels Plans Docents.	Alta	Baix	Periòdic	Tot
Incloure una assignatura en gènere per cada àmbit de coneixement/línia d'especialització del Grau..	Alta	Alt	Permanent	Continguts
Promoure una competència transversal en gènere	Mitjana	Mitjà	Permanent	Tot
(Departament) Promoure i vetllar per la incorporació de més dones a l'equip docent i establir una estratègia que inclogui objectius concrets i que prevegi no agreujar el problema de la precarietat laboral.	Alta	Alt	Permanent	Referents
Difondre el Protocol sobre assetjament per raó de sexe, gènere o sexualitat: establir un mecanisme per a l'enviament a l'alumnat i a les noves persones contractades.	Alta	Baix	Depèn	Interacció amb l'alumnat, Referents
Sistematitzar en la demanda de llibres per la biblioteca la incorporació d'un percentatge de publicacions que incorporin la perspectiva de gènere o que siguin d'autores.	Mitjana	Baix	Permanent	Referents
Realitzar una indicació al professorat sobre la forma de citació de les bibliografies als plans docents.	Mitjana	Baix	Puntual	Referents
Reunions monogràfiques sobre el tema als equips docents, almenys una abans d'iniciar el curs (programació) i una al final (avaluació).	Mitjana	Mitjà	Periòdic	Tot
Difusió de publicacions, treballs i material docents relacionats amb el gènere en els canals habituals de comunicació del professorat del grau. Enfortir aquests canals habituals.	Mitjana	Baix	Permanent	Sensibilització
En conferències i seminaris incorporar tècniques per a la identificació de dinàmiques de gènere (recompte temps d'intervenció totals d'homes i dones, dinamitzacions d'intervencions per tornos...).	Baixa	Baix	Puntual	Interacció amb l'alumnat
Difondre i fer ús de la guia sobre l'ús d'un llenguatge inclusiu en el marc universitari.	Baixa	Baix	Puntual	Sensibilització, referents
(Deganat): Garantir la presència de dones i persones amb una opció sexual o gènere no normatius en conferències inaugurals, seminaris i altres activitats extracurriculars organitzades des del Grau o els departaments que hi són vinculats.	Baixa	Baix	Permanent	Referents
Promoure assessorament per facilitar la introducció de la perspectiva de gènere en els projectes d'investigació.	Baixa	Mitjà	Permanent	Continguts, referents

(1) Proposta de check list per a una autoavaluació del professorat

Diries que portes a termes el següent en la teva activitat docent...?	Àmbit d'avaluació
Valores i fas ús de les contribucions que plantegen el gènere com una construcció social i que subratllen el biaix androcèntric de la pretesa universalitat de les teories: poder, ciutadania, estat, cultura, democràcia participativa, mercat, etc.	Coneixements
Analitzes les institucions, el comportament polític o les polítiques públiques tenint en compte les desigualtats entre dones i homes que hi poden haver. Tens en compte aspectes com les característiques de la participació política d'homes i de dones o els efectes desiguals que poden tenir les polítiques públiques.	Coneixements
Expliques els motius pels quals es donen les desigualtats.	Coneixements
Proporciones a l'alumnat les eines del gender mainstreaming o transversalitat de gènere en l'anàlisi i la formulació de polítiques públiques.	Coneixements
Revises i difons bibliografia d'autores (i allà on "els autors clàssics i fonamentals" siguin homes, incorpores almenys referents femenins de l'actualitat).	Referents
Introdueixes la perspectiva de gènere i corregeixes els biaixos androcèntrics que contenen la teoria política, la ciència política empírica, la intervenció i la pràctica política.	Referents, coneixements
Ets conscient del llenguatge que utilitzes per a fer-lo inclusiu, no sexista ni discriminatori.	Interacció amb estudiants
Evites comentaris sexistes i LGBTIfòbics en la pràctica docent i els confrontes quan es produeixen a l'aula.	Interacció amb estudiants
Evites pràctiques que destaquen a l'alumnat masculí, com nomenar més sovint a nois i fer-los preguntes més abstractes i elaborades.	Interacció amb estudiants
Avalues vigilant d'evitar biaixos que afavoreixin l'alumnat masculí, com premiar només els estils assertius en l'oratòria pública.	Interacció i Competències
Incorpores competències en gènere al Pla Docent.	Competències
*Llistat extreta de Ponferrada 2017 i Torres 2018	

B. Possibles mesures a realitzar dels del Grup d'Innovació Docent

Grup Innovació Docent/ICE	Prioritat	Dificultat/cost	Abast temporal	Àmbit
Definir d'una estratègia global de formació, assessorament i seguiment en la introducció de la perspectiva de gènere en l'activitat docent	Mitjana	Mitjà	Permanent	Tot
Oferir una formació introductòria en gènere en la docència de Ciència Política per a tot el professorat i, en particular per al nou professorat. Fer especial èmfasi en l'entorn moodle.	Alta	Mitjà	Puntual/Periòdic	Sensibilització, Continguts

Llistat de recursos bibliogràfics en castellà, català i anglès organitzat per àmbits de coneixement per a facilitar la inclusió a les bibliografies, tant de dones de referència com de bibliografia en gènere o sensible al gènere. O bé facilitar l'accés directe a recursos ja existents com aquest (UPF i Xarxa Vives).	Alta	Baix	Permanent	Referents, Continguts
Llistat d'eines i recursos metodològics: fer un enviament al professorat i deixar penjat el llista a la web del Grau.	Alta	Mitjà	Permanent	Interacció amb estudiants
Realitzar una sessió de treball específica sobre gènere i innovació docent cada l'any.	Mitjana	Baix	Periòdic	Tot
Realitzar un acte de divulgació sobre el gènere adreçat a tota la comunitat universitària cada l'any.	Mitjana	Baix	Periòdic	Totl
Oferir una formació específica sobre l'aplicació de la guia sobre l'aplicació de la Llei 11/2014 per erradicar l'homofòbia, la bifòbia i la transfòbia, a la docència (es proposa com a docent Gerard Coll).	Mitjana	Baix	Puntual	Sensibilització, Continguts, referents
Formació específica en relació a les metodologies docents amb especial èmfasi en els nous suports (comunicació i dinàmiques online, utilització de l'entorn del moodle).	Mitjana	Baix	Puntual	Interacció amb estudiants, Competències

C. Possibles propostes a traslladar al rectorat o altres instàncies

Traslladar al Rectorat	Prioritat	Dificultat/cost	Abast temporal	Àmbit
Demanda de recuperar la mesura al PI de generar i posar a l'abast de l'alumnat una base de dades sobre tota la formació relacionada amb la perspectiva de gènere que ofereix la UdG	Mitjana	Baixa	Puntual, d'efecte permanent	Marc institucional i laboral
Demanda d'activació de mecanismes per a garantir l'accés de dones a càtedra (revisió de mèrits, acció positiva, per exemple)	Alta	Alta	Puntual, d'efecte permanent	Marc institucional i laboral
Demanda d'activació de mecanismes (revisió de mèrits, acció positiva per exemple) per a garantir l'equilibri de gènere en les posicions a temps complert.	Mitjana	Alta	Puntual, d'efecte permanent	Marc institucional i laboral
Demanda d'introduir d'algun ítem d'avaluació del professorat per part de l'alumnat que permeti incloure la perspectiva de gènere	Mitjana	Mitjana	Puntual, d'efecte permanent	Marc institucional i laboral
Demanda que es facin mencions, en els canals habituals de difusió de la producció científica i docent, de les publicacions de dones i que adoptin la perspectiva de gènere.	Baixa	Baixa	Puntual, d'efecte permanent	Marc institucional i laboral

5. Sistema de seguiment

El sistema de seguiment que es proposa té tres nivells:

- a) **Impacte:** Seguiment dels 10 indicadors bàsics sobre introducció de la perspectiva de gènere a la docència. Es proposa un seguiment bianual d'aquests indicadors, que permetrà conèixer l'impacte de les mesures adoptades.

De manera també bianual es pot enviar la professorat una petita enquesta d'avaluació que inclogui una checklist com la que s'ha proposat, afegint també la possibilitat d'expressar demandes o dificultats. Aquesta llista serveix per a sensibilitzar el professorat, i al mateix temps per a conèixer si hi ha canvis en l'aplicació d'aquesta perspectiva.

- b) **Execució de mesures:** Seguiment anual de les accions per a promoure la introducció de la perspectiva de gènere a la docència. A través dels pertinents indicadors d'execució, que en el seu format més simple poden ser implementats mitjançant una llista de verificació (realitzat/no realitzat), o també incloure el nombre de persones beneficiades per cada acció.
- c) **Seguiment continuat:** el grup d'Innovació Docent pot identificar l'evolució i els seus límits en la introducció de la perspectiva de gènere, a través de la pròpia realització de seminaris i formacions.

6. Bibliografia i referències

- Aguilar, Consol i Bernard, Estela et al. (2010) *Integración de la perspectiva de género y las enseñanzas en materia de igualdad de mujeres y hombres y no discriminación en los planes de estudios de grado de la universitat Jaume I*, Informe de situació, Grupo de Investigación Isonomia, Unitat d'Igualtat de la Universitat Jaume I.
- Aldecoa, Francisco (2005) *Títulos de grado en Ciencias Políticas y de la Administración, Sociología y Gestión y Administración Pública*, Informe de la Comisión de Evaluación del diseño de los títulos de Grado en Ciencias Políticas y de la Administración, Sociología y Gestión y Administración Pública, Universidad Complutense de Madrid.
- Agència per a la Qualitat del Sistema Universitari de Catalunya (AQU)(2018) *Marc general per a la incorporació de la perspectiva de gènere en la docència universitària*.
- Celis, Karen et al. (2015) *The Oxford Handbook of Gender and Politics*. Oxford University Press (Oxford Handbooks Online).
- Coll-Planas, Gerard i Verge, Tània et al. (2018) *Guia per a la incorporació de la diversitat sexual i de gènere a les universitats catalanes a partir de la Llei 11/2014*, Departament de Treball, Afers Socials i Família, Generalitat de Catalunya.
- Council of Europe (1998). *Gender Mainstreaming. Conceptual Framework, Methodology and Presentation of Good Practices*. Strassbourg, Council of Europe.
- Gilligan, Carol (1982), *In a different Voice. Psychological Theory and Women's Development*. Harvard University Press.
- Ginard, Maria i Sierra, Ivan (2014) *La perspectiva de gènere als estudis de Dret de la Universitat Pompeu Fabra*, Facultat de Dret, PlaQUID 2014-2015.
- Godin, Robert E i Klingemann, Hans-Dieter (2001) *Nuevo manual de Ciencia Política*, Colección Fundamentos nº165, Akal Ediciones, Madrid.
- Hakanson, Malin (2005) *The Impact of Gender on Citations: An Analysis of College & Research Libraries, Journal of Academic Librarianship, and Library Quarterly*. College & Research Libraries.

- Iniesta, Elisa i Julián, Ana María (2013) *La perspectiva de género y los contenidos en materia de igualdad de oportunidades entre mujeres y hombres y no discriminación en las guías docentes de las asignaturas de los estudios de grado de la Universidad Jaume I*, Equality Momentum Auditoria.

- Izquierdo, Mª Jesús i Mora, Entrico et al. (2004) *El sexisme a la UAB. Propostes d'actuació i dades per a un diagnòstic*, Grup d'Estudis sobre Sentiments, Emocions i Societat, Departament de Sociologia, Universitat Autònoma de Barcelona.
- Izquierdo, M^aJesús et al. (2006) *Introducció de la perspectiva de gènere a la docència universitària. Diagnosi de la situació a la Universitat Autònoma de Barcelona*, Observatori per la Igualtat de la UAB.

- Izquierdo, M^aJesús et al. (2008) *Cuidado y provisión: el sesgo de género en las prácticas universitarias y su impacto en la función socializadora de la universidad*, Informe Final, Universitat Autònoma de Barcelona.

- Lois, Marta i Alonso, Alba et al. (2014) *Ciencia política con perspectiva de género*. Akal, Madrid.
- Martin, Lisa (2013) *Student evaluations of teaching are probably biased. Does it matter?*, Monkey Cage – The Washington Post, "Gender Gap Symposium".

- Medina-Bravo, Pilar i Jiménez, Mònika et al (2014) *La perspectiva de gènere en la docència: Grau en Publicitat i Relacions Polítiques*, Projecte PlaQUID 2014 – 2015, Universitat Pompeu Fabra, Barcelona.
- Oliveras, Ester i Muñoz, Marina (2016) *La perspectiva de gènere en la docència dels Graus de la Facultat de Ciències Econòmiques i Empresariales*, Facultat de Ciències Econòmiques i Empresariales, PLAQUID Ref. 18 2015-2016.

- Ortiz, Rosa Maria i Morero, Anna Maria et al. (2018) *Sociologia, economia i ciència política. Guies per a una docència universitària amb perspectiva de gènere*, Xarxa Vives d'Universitats, Castelló de la Plana.

- Pateman, Carole (1995). *El contrato sexual*. Anthropos.

- Perez-Fuentes, Pilar (1990) *Condicionamientos de la participación política de las mujeres*, a Astelarra, Judit (1990) *La participación política de las mujeres (comp)*, Colección Monografías nº109, CIS, Madrid.

- Ponferrada, Maribel (2017) *Guia per a la introducció de la perspectiva de gènere a la docència*, tercer Pla d'Acció per la Igualtat entre dones i homes a la UAB (2014-2017), Observatori per a la Igualtat de la UAB, Projecte FP7 EGERA –Effective Gender Equality in Research and the Academia.

- Portocarrero, Ana Victoria i Juanola, Lisa et al. (2014) *Recomendaciones para la transversalización de la inclusión social y la equidad en la docencia y la investigación*, Proyecto Medidas para la Inclusión

Social y Equidad en Instituciones de Educación Superior en América Latina (MISEAL), Universität Berlin, Alemania.

- Ribas, Montserrat i Bel, Núria (2015) *Perspectiva de gènere en la docència al grau de Traducció*, Memòria final, PlaCQUID 2015-2016.

- Soley-Beltran, Patrícia (2014) *La perspectiva de gènere en la docència: Grau d'Humanitats*, Informe, Projecte PlaQuid 2014-2015 amb el suport del Centre per la Innovació i la Qualitat Docent (CQUID) Universitat Pompeu Fabra (Barcelona).

- Unitat d'Igualtat UJI (2014) Diagnóstico de la situación en materia de Igualdad de mujeres y hombres en la Universitat Jaume I de Castelló, Universitat Jaume I.

- Verge, Tània (2012). *Projecte d'Introducció de la perspectiva de gènere en la docència i en la participació en el Grau en Ciències Polítiques i de l'Administració*, Informe, Universitat Pompeu Fabra.

- Verge, Tània, González, M^aJosé, i Ferrer, Mariona (2014) *La perspectiva de gènere en la docència Grau en Ciències Polítiques i de l'Administració*, Informe de la Facultat CPIS de la Universitat Pompeu Fabra, Barcelona.

- Verge, Tània i Cabruja, Teresa (2017). *La perspectiva de gènere a la docència i a la recerca a les Universitats de la Xarxa Vives. Situació actual i reptes de futur*, Xarxa Vives d'Universitats. Col·lecció Política Universitària.

- Verge, Tània, González, M^aJosé, i Ferrer, Mariona (2018) *Resistance to mainstreaming gender into the higher education curriculum*, European Journal of Women's Studies 2018, Vol. 25(1) 86–101.

- Zerilli, Linda (2006) *Feminist theory and the canon of political thought*, a John Dryzek, Bonnie Honig i Anne Phillips, eds, The Oxford handbook on political theory. Oxford: Oxford University Press, pp 106-124.

7. Índex de figures

Taula 1. Composició del professorat del Grau i de la mostra de l'enquesta.....	7
Taula 2. La rellevància de la perspectiva de gènere en els estudis de Ciència Política i Sociologia.....	19
Taula 3 Percepció del grau d'igualtat a la UdG entre el professorat i entre l'alumnat	22
Taula 4 Grau d'acord i desacord de les afirmacions	23
Taula 5. Grau d'acord i desacord de les afirmacions	24
Taula 6 Freqüència de respostes a la pregunta "en quina mesura diries que a la teva pròpia activitat docent tens les eines i recursos per a fer-ho".....	24
Taula 7. Assignatures del Grau de Ciències Polítiques i de l'Administració, específiques o sensibles al gènere	26
Taula 8 Activitat de recerca vinculada al Grau de CPA	28
Taula 9. Distribució de la posició acadèmica per sexe/gènere del professorat	31
Taula 10 Referències bibliogràfiques en funció del sexe/gènere del professorat	33
Taula 11 Importància atorgada pel professorat del Grau a les competències segons tipus (en una escala de 0-10).....	36
Gràfic 1 Percepció de la disposició del professorat a incorporar la perspectiva de gènere i importància que se li atorga a aquesta incorporació	22
Gràfic 2 Assignatures obligatòries i optatives segons sexe/gènere del professorat	31
Gràfic 3 Referències a homes i dones a les bibliografies	32
Gràfic 4 Professorat que modifica metodologies i sistemes de treball per corregir inèrcies de les desigualtats en la seva pròpia activitat docent	38
Gràfic 5 Percepció de reproducció de desigualtats a l'aula.....	39
Figura 1. Estructura lògica de l'anàlisi de la perspectiva de gènere a la docència.....	5
Figura 2. Indicadors sobre la perspectiva de gènere en els graus universitaris	8
Figura 3 Indicadors, referències i fonts de verificació.....	9
Figura 4. Resultats indicadors bàsics	40

Annex

A. Qüestionari de l'enquesta

1. Sóc:
 - Dona
 - Home
 - No m'identifico amb cap dels dos
 - No vull respondre

2. Estic inscrit/a al departament de:
 - Dret Públic
 - Dret Privat
 - Empresa
 - Psicologia
 - Altres

3. Faig classes al grau de:
 - Grau de Ciència Política i de l'Administració
 - Grau de Criminologia

4. La meva relació laboral a la universitat és...
 - A temps complet
 - A temps parcial

En relació a l'activitat docent

5. Com de importants són, al teu parer, l'adquisició d'aquestes habilitats per part de l'alumnat al llarg dels seus estudis [on 0 és gens important i 10 és molt important]
 - Habilitats instrumentals (habilitats cognoscitives, organització dels processos d'aprenentatge, resolució de problemes, destreses tecnològiques, comunicació oral o escrita, segon idioma etc)
 - Habilitats interpersonals (habilitats socials, expressió del compromís social o ètic, capacitat de treball en equip, habilitats crítiques i d'autocrítica, expressió dels propis sentiments, etc)

6. Quanta importància creus que, en general, s'atorga al Grau de Ciència Política i de l'Administració a l'adquisició d'aquestes habilitats? [on 0 és gens important i 10 és molt important]
 - Habilitats instrumentals (habilitats cognoscitives, organització dels processos d'aprenentatge, resolució de problemes, destreses tecnològiques, comunicació oral o escrita, segon idioma etc)
 - Habilitats interpersonals (habilitats socials, expressió del compromís social o ètic, capacitat de treball en equip, habilitats crítiques i d'autocrítica, expressió dels propis sentiments, etc)

7. Quanta importància creus que, en general, s'atorga al Grau de Criminologia a l'adquisició d'aquestes habilitats? [on 0 és gens important i 10 és molt important]
 - Habilitats instrumentals (habilitats cognoscitives, organització dels processos d'aprenentatge, resolució de problemes, destreses tecnològiques, comunicació oral o escrita, segon idioma etc)
 - Habilitats interpersonals (habilitats socials, expressió del compromís social o ètic, capacitat de treball en equip, habilitats crítiques i d'autocrítica, expressió dels propis sentiments, etc)

Anomenem perspectiva de gènere al fet *d'incorporar les desigualtats entre homes i dones, la construcció social d'allò masculí i femení (i les estructures socials relacionades) en el currículum de les assignatures, tot tenint en compte la influència d'aquests elements en la creació i la transmissió del coneixement.*

8. En quina mesura creus que, en general, es reconeix les aportacions de les dones a la disciplina? [gens/ poc/ suficient/ força/ molt/ ns/nc]
 - Al grau de Ciència Política i de l'Administració
 - Al grau de Criminologia
9. En quina mesura creus que, en general, es considera la desigualtat per raó de sexe o gènere com un factor important en els fenòmens socials i les normes/institucions que estudiem? [gens/ poc/ suficient/ força/ molt/ ns/nc]
 - Al grau de Ciència Política i de l'Administració
 - Al grau de Criminologia
10. En quina mesura creus que, en general, el professorat modifica les metodologies i sistemes de treball per corregir les inèrcies existents pel que fa a les desigualtats de gènere o discriminació sexual que existeixen entre l'alumnat? [gens/ poc/ suficient/ força/ molt/ ns/nc]
 - Al grau de Ciència Política i de l'Administració
 - Al grau de Criminologia
11. En quina mesura creus que entre l'alumnat es reproduïxen i/o consoliden les desigualtats socials per raó de sexe o gènere en la seva participació a l'aula? [gens/ poc/ suficient/ força/ molt/ ns/nc]
12. En quina mesura consideres que: [gens/ poc/ suficient/ força/ molt/ ns/nc]
 - La UDG facilita/dóna suport a la incorporació de la perspectiva de gènere per part del professorat
 - El professorat, en general, sap com incorporar la perspectiva de gènere
 - El professorat, en general, està disposat a incorporar-la, si cal modificant els continguts i les pràctiques docents dutes a terme fins ara
13. En quina mesura diries que a la teva pròpia activitat docent...? [gens/ poc/ suficient/ força/ molt/ ns/nc]
 - Incorpores la perspectiva de gènere al contingut docent
 - Revises les dinàmiques de treball per evitar la reproducció de desigualtats a l'aula
 - Tens les eines i recursos per a fer-ho
 - Et sembla important fer-ho
14. Vols fer-nos conèixer quines dificultats t'has trobat i/o demandes faries per a poder introduir la perspectiva de gènere a la teva activitat docent?

En relació a la igualtat a la universitat:

15. En quina mesura consideres que existeix una igualtat efectiva entre homes i dones a la UDG entre el professorat [on 0 és inexistent i 10 és completa]
16. En quina mesura consideres que existeix una igualtat efectiva entre homes i dones a la UDG entre l'alumnat [on 0 és inexistent i 10 és completa]
17. Algun cop has vist o has tingut coneixement de tocaments sexuals, comentaris inapropiats o oferiments (directes o indirectes) d'avantatges a canvi de sexe per part d'un professor/a cap a un alumne o alumna?
 - un cas

- diverses vegades amb diferents professors/res
- diverses vegades amb un mateix professor/a
- no

18. Recordes què va succeir i com es va resoldre?

19. Algun cop has vist o has tingut coneixement de tocaments sexuals, comentaris inapropiats, oferiments (directes o indirectes) d'avantatges a canvi de sexe per part d'un professor/a cap a altres professors/res?

- un cas
- diverses vegades amb diferents professors/res
- diverses vegades amb un mateix professor/a
- no

20. Recordes què va succeir i com es va resoldre?

21. Algun cop has vist o has tingut coneixement de comentaris o comportaments despectius, hostils o injustos d'un o diversos professors/res cap a una persona de l'alumnat relacionats amb el fet de ser dona, no heterosexual, trans, o amb una identitat de gènere diferent de la masculina o la femenina?

- un cas
- diverses vegades amb diferents professors/res
- diverses vegades amb un mateix professor/a o grup de professors/es
- no

22. Recordes què va succeir i com es va resoldre?

23. Algun cop has vist o has tingut coneixement de comentaris o comportaments despectius, hostils o injustos d'un o diversos professors/res cap a una persona del PDI relacionats amb el fet de ser dona, no heterosexual, trans, o amb una identitat de gènere diferent de la masculina o la femenina?

- un cas
- diverses vegades amb diferents professors/res
- diverses vegades amb un mateix professor/a o grup de professors/es
- no

24. Recordes què va succeir i com es va resoldre?

25. En quina mesura diries que la UDG és activa en la promoció de: [gens/poc/força/molt]

- La igualtat entre homes i dones
- La no discriminació de la comunitat universitària LGTBI i les persones amb una identitat de gènere diferent de la masculina o femenina

En relació a la igualtat a la societat

26. Per acabar, et presentem afirmacions que potser hagis sentit algun cop. En quina mesura estàs d'acord amb les mateixes? [on 0 és completament en desacord i 10 és completament d'acord]

- La vida dels homes és més fàcil que la de les dones
- La vida de les persones heterosexuales és més fàcil que les persones amb orientacions sexuals minoritàries (homosexuals o d'altres opcions)
- En els darrers anys, les administracions han estat mostrant més interès pel tracte a les dones del que justifica les experiències reals d'aquestes
- Actualment, tenir una identitat clara com a home o dona ja no és un requisit per ser una persona plenament acceptada a la societat
- En l'actualitat, a la carrera acadèmica, homes i dones ja tenen oportunitats iguals per accedir a les posicions de major reconeixement

- En l'actualitat l'opció sexual (homosexual, heterosexual o altres) i la identitat de gènere no són aspectes rellevants per a desenvolupar plenament una carrera acadèmica

B. Qüestionari entrevista coordinador de grau

1. CONTEXTUALITZACIÓ DEL GRAU A GIRONA

- Quant de temps fa que existeix.
- Composició: quin diria que és el perfil de l'alumnat?
- Es tracta d'un tipus d'estudi relativament nou que però que ha proliferat. Té alguna especificitat el de la UDG respecte l'enfocament d'altres graus de Criminologia d'altres universitats?
- Quin és el procediment de disseny i aprovació d'un grau? S'han fet servir models de graus existents?

2. EL GÈNERE AL GRAU DE GIRONA

- Existeix una assignatura específica en gènere: criminologia i feminisme: respon a una voluntat en el marc de la planificació del grau, o bé a una iniciativa individual?
- Hi ha algun altre element relatiu a la igualtat de gènere que hagi intervingut o influït a l'hora de dissenyar o implementar el grau (formació, grups de recerca, recomanació per als plans docents, incorporació de recomanacions al especte...)
-

3. ENTORN UNIVERSITARI

- A nivell de departament, facultat o universitat, recordes alguna iniciativa en gènere?
- Diries que el professorat del grau està interessat per aquesta qüestió?
- Diries que el gènere està incorporat en la docència?
 - o En els continguts
 - o En les metodologies i habilitats que es pretén que s'assoleixi
 - o En la presència de referents femenins
- Diries que l'alumnat està interessat per aquesta qüestió?

4. GÈNERE A LA CRIMINOLOGIA/CPA (MÉS ENLLÀ DE LA DOCÈNCIA, A LA RECERCA)

- Diries que en les disciplines pròpies del grau hi ha una tendència a l'especialització de gènere? [hi ha temes d'homes i temes de dones] ja sigui per metodologia, continguts...
- Diries que a la criminologia les aportacions de la perspectiva de gènere han estat rellevants, i han estat incorporades?

C. Qüestionari entrevista professorat sensible al gènere

1. Com entens tu el gènere en la ciència política i per què et sembla important?
2. De quina manera l'introdueixes a la teva assignatura?
3. -Continguts
4. -Referents
5. -Metodologia docent i d'avaluació
6. Quines dificultats et trobes duent a terme aquesta tasca?
7. Quines accions t'agradaria que es duguessin a terme?
8. Et sembla que el pla d'estudi, el disseny, del grau permetria ser un graduat/da que conegui i tingui en compte les dinàmiques de gènere?
9. Quins serien els elements més importants per introduir al grau al teu parer?
10. I et sembla que el professorat té bona disposició, o que hi ha un ambient de desigualtat de gènere que es reflecteix en l'activitat docent?
11. I que l'alumnat té interès pel tema?
12. Quina diries que és la situació en el camp de la recerca a la UDG?

D. Camps anàlisi plans docents

- Codi
- Assignatura
- Curs
- Dona
- Home
- home(s), dona(es), mixte
- Núm. Crèdits
- Professor/a
- Optativa/ Obligatòria
- Pla docent fotocopiats?
- Títol gènere
- Sensible al gènere
- Indirectament al gènere
- Nom sencer/mixte/sigla
- Bib. Total Autors
- Bib. Total Autores
- Altres
- Bib. Únic Autor
- Bib. Única Autora
- Bib. Autor Principal
- Bib. Autora Principal
- Obs.

E. Activitats realitzades per a la comunitat universitària del Grau de Criminologia en paral·lel al present informe:

Les dones i la ciència, *a long and winding road*

A càrrec de Teresa Torns, professora jubilada de sociologia a la UAB

+

La perspectiva de gènere als graus de Ciència Política i Criminologia de la UdG

Resultats de l'informe de diagnòstic a càrrec de Maria de la Fuente

Dijous 7 de març a les 12.00. Sala de Graus.

Universitat de Girona
Institut de Ciències de
l'Educació Josep Pallach
ICE

Sessions de formació per a professorat:

- Ciència Política. Tània Verge: 18 febrer. 16.00-18.00. Seminari 2
- Criminologia. Elisabet Almeda: 28 març. 11.00-13.00. Seminari 1

Assistència al seminari-taller per al personal docent en ciència política (18 de febrer):

Maria de la Fuente Vázquez (organització)

Silvia Carrillo Gómez (organització)

Jordi Bonet Martí

Anaïs Varo Barranco

Macià Serra i Serra

Marco Aparicio Wilhelmi

Daniel Rodríguez Juárez

Nila Chávez

Joan Urrea Tavarés

Gemma Ubasart González